

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

FİNANSAL SERBESTLEŞMENİN GELİR DAĞILIMINA
ETKİLERİ; 1980 SONRASI TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Mustafa Sertan YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi

Çorum, 2015

**FİNANSAL SERBESTLEŞMENİN GELİR DAĞILIMINA
ETKİLERİ; 1980 SONRASI TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

Mustafa Sertan YILMAZ

Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Yrd. Doç. Dr. Onur TUTULMAZ

Çorum 2015

KABUL VE ONAY

Mustafa Sertan YILMAZ tarafından hazırlanan **Finansal Serbestleşmenin Gelir Dağılımına Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye Örneği** başlıklı bu çalışma, **11 Mayıs 2015** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Aziz KONUKMAN (Başkan)

İmza

Prof. Dr. Gülen ELMAS ARSLAN

İmza

Yrd. Doç. Dr. Onur TUTULMAZ (Danışman)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C
HİTİT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağımı gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (11/05/2015)

Mustafa Sertan YILMAZ

ÖZET

YILMAZ, Mustafa Sertan. *Finansal Serbestleşmenin Gelir Dağılımına Etkisi: 1980 Sonrası Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2015.

Dünya ekonomisi, temeli 1980’li yıllarda atılıp 1990’lı yıllarla birlikte etkisini yoğun bir şekilde gösteren serbestleşme sürecine girmiştir. Bu yıllarda gelişmekte olan ülkelere finansal aktörler ve uluslararası kuruluşlar tarafından gelişmelerini tamamlayabilmeleri için öneriler sunulmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin tam serbestleşme ve serbest piyasa ekonomisiyle istikrarı sağlayacağını öngörmüşlerdir. Fakat bu süreçte özellikle gelişmekte olan ülkelerin yaşamış olduğu ekonomik istikrarsızlıklar bu ülkeleri ciddi düzeyde etkilemiştir. Bu ülkelerin yaşamış olduğu istikrarsızlıklar özellikle finansal kaynaklı olmuştur.

Çalışmada, serbestleşme ya da liberalizasyon sürecinde Türkiye’de yaşanan krizler ve bu krizleri çözebilmek amacıyla uluslararası kuruluşların desteğiyle uygulanan istikrar programlarının gelir dağılımında meydana getirdiği etkiler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Serbestleşme, Küreselleşme, Finansal Kriz, Gelir Dağılımı

ABSTRACT

YILMAZ, Mustafa Sertan. *Impact on financial liberalization Income Distribution : The Case of Turkey after 1980* , Master Thesis , Çorum, 2015 .

The world economy has entered the 1980s with the foundation of the impact of the liberalization process that is thrown 1990s intensively . This year in developing countries, financial actors and suggestions are presented in order to complete their development by international organizations . Full liberalization of the developing countries , and they predict that provides stability to the free market economy. But economic instability have lived in this process , especially in developing countries severely affected these countries . These countries have experienced instability that has been particularly financial sources.

In this study , liberalization or crises in Turkey in the liberalization process and the implementation of the stabilization program with the support of international organizations in order to solve the crisis caused by the effects of income distribution were investigated.

Keywords: Financial Liberalization , Globalization, Financial Crisis, Income Distribution

TEŞEKKÜR

Çalışma süresince yanımda olan sayın hocam Prof. Dr. Gülen Elmas ARSLAN'a danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Onur TUTULMAZ'a ve bu süreçte her türlü fedakârlığı benden esirgemeyen eőim Meltem Altay YILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. KÜRESELLEŞME.....	2
1.1.1. Küreselleşmenin Tanımı	2
1.1.2. Küreselleşmenin Tarihçesi	2
1.1.3. Küresel Sistemin Boyutları	3
1.1.3.1. Teknolojik Boyutu	3
1.1.3.2. Ekonomik Boyutu	4
1.1.3.3. Siyasal Boyutu	5
1.1.4. Küreselleşmeye Yönelik Olumlu Görüşler	5
1.1.5. Küreselleşmeye Yönelik Karşıt Görüşler.....	6
1.2. SERBESTLEŞME.....	6
1.2.1. Finansal Serbestleşme	7
1.2.1.1. Finansal Serbestleşmenin Kapsamları.....	8
1.2.1.1.1. İç Finansal Serbestleşme	8
1.2.1.1.2. Dış Finansal Serbestleşme	9
1.2.1.2. Finansal Serbestleşmeye Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	9
1.2.1.2.1. Neo-klasik Finansal Serbestleşme Yaklaşımı:	
McKinnon- Shaw Hipotezi	10
1.2.1.2.2. Neo-Keynesyen Yaklaşım.....	11
1.2.1.2.3. Yapısalcı Yaklaşımlar	11
1.2.1.3. Finansal Serbestleşmenin Temel Hedefleri.....	12

1.2.1.4. Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Serbestleşme Uygulamaları	13
1.2.1.5. Finansal Serbestleşmenin Yarattığı Sorunlar	14
1.2.2. Ticari Serbestleşme.....	15
1.2.3. Siyasal ve Yönetmel Serbestleşme.....	15
1.3. GELİR DAĞILIMI.....	15
1.3.1. Gelir Dağılımının Tanımı ve Teorik Gelişimi	16
1.3.2. Gelir Dağılımı Türleri	17
1.3.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	17
1.3.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı	17
1.3.2.3. Bölgesel Gelir Dağılımı	18
1.3.2.4. Sektörel Gelir Dağılımı	18
1.3.3. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler	18
1.3.3.1. Emegın Dağılımı	18
1.3.3.1.1. Cinsiyet Yapısı	19
1.3.3.1.2. Yaş Yapısı	19
1.3.3.1.3. Eğitim Düzeyi	19
1.3.3.2. Servet Dağılımı	20
1.3.3.3. Kayıtdışı Ekonomi	20
1.3.3.4. Enflasyon	21
1.3.4. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri	21
1.3.4.1. Gini Katsayısı.....	21
1.3.4.2. Lorenz Eğrisi.....	22
1.3.4.3. Yüzde Paylar Analizi Göstergesi	23
1.3.5. Küreselleşmenin Gelişmiş Ülkelerdeki Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri..	23
1.3.6. Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri	24

II.BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SERBESTLEŞME DÖNEMLERİ

2.1. LİBERAL İKTİSAT DÖNEMİ (1950-1960)	26
2.2. PLANLI KALKINMA DÖNEMİ (1960-1980).....	27
2.3. TÜRKİYE'NİN SERBESTLEŞMEYE GEÇİŞ SÜRECİ	27
2.3.1. 24 Ocak Kararları	28

2.3.1.2. Krizden Çıkış İçin Alınan Önlemler	29
2.3.1.3 Yapısal Düzenlemeler: Aşamalı Tam Serbestleşmeye Geçiş	30
2.3.1.4. Ticari Serbestleşme Süreci	30
2.3.1.5. Finansal Serbestleşme Süreci	31
2.3.1.6. 1989 Kararları ve Finansal Serbestleşme	32
2.3.2. Serbestleşme Sürecinde Krizler ve İstikrar Programları	34
2.3.2.1. 1994 Krizi ve 5 Nisan Kararları	34
2.3.2.1.1. 5 Nisan İstikrar Programı	36
2.3.2.1.1.1. Piyasalarda Dengeleri ve İstikrarı Sağlamaya Yönelik Önlemler.....	36
2.3.2.1.1.2. Kamu Kesimi Mali Dengesini Sağlamaya Yönelik Tedbirler	36
2.3.2.1.1.3. Ekonomide Yapısal Düzenlemeleri Amaçlayan Önlemler	37
2.3.3. 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması	37
2.3.4. 2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı.....	38
2.3.5. Şubat 2001 Krizi	39
2.3.5.1. Krizin Çözümü İçin Atılan Adımlar	39

III. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI İSTİKRAR POLİTİKALARININ VE KRİZLERİN GELİR DAĞILIMINA OLAN ETKİLERİ

3.1. İSTİKRAR PROGRAMLARININ GELİR DAĞILIMINI ETKİLEME YOLLARI	42
3.1.1. Ekonomik Büyüme.....	42
3.1.2. Kamu Harcamaları	44
3.1.3. Enflasyon	46
3.1.4. Vergi Politikası	47
3.1.5. Borçlanma Politikası	49
3.1.6. Para Politikası	51
3.2. TÜRKİYE'DE KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI	52
3.3. TÜRKİYE'DE RANT EKONOMİSİ VE FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI	54
3.4. TÜRKİYE'DE GELİRİN SEKTÖREL DAĞILIMI	60
SONUÇ.....	63
KAYNAKÇA	67

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Lorenz Eğrisi	22
Şekil 2. Dış Ticaret Göstergeleri 1981-1994	31
Şekil 3. Finansal Kalkınma, Açıklık, Finansal Serbestleşme ve GSMH Büyüme İlişkisi	40
Şekil 4. Türkiye’de Büyüme 1980-2010 (GSYİH Büyüme Hızı)	44
Şekil 5. Kamu Harcamaları/GSMH (%)	46
Şekil 6. Türkiye’de Toplam Vergi Yükü ve Dolaylı-Dolaysız Vergilerin Gelişimi (GSYH’ya Oranı) (2000-2010)	49
Şekil 7. 1987-1994 Yıllarına Ait Lorenz Eğrisi	53
Şekil 8. Türkiye’de 1973, 1987, 1994 Yılları İtibariyle Karşılaştırmalı Sektörel Gelir Dağılımı	62

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.	Bölgeler İtibariyle Ortalama Gini Katsayısı Değerleri	24
Tablo 2.	Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderlerinin GSYH'A Oranları (1980-2012) (%)	45
Tablo 3.	Tüketici Fiyat Endeksindeki (TÜFE) Yıllık Değişimler (%) 1983-2012	47
Tablo 4.	Vergi Gelirlerinin GSMH'daki Payı; Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Arası Dağılım (1981-1988) (%)	48
Tablo 5:	İç Borç Faiz Ödemeleri / GSMH (%)	50
Tablo 6:	%1'lik Gelir Gruplarının Milli Gelir Payları.....	52
Tablo 7:	Türkiye'de Kişisel Gelir Dağılımı Araştırmalarının %20'lik Gelir Grupları İtibariyle Sonuçları	53
Tablo 8:	Gelir Bileşenlerinin Ondalık Nüfus Gruplarına Göre Dağılımı	56
Tablo 9:	Gelir Bileşenleri Gini Katsayıları (OECD Ölçeği)	57
Tablo 10:	1980 Sonrası Yıllarda Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı (%)	57
Tablo 11:	Geleneksel Gelir Kaynaklarının Genel Eşitsizlik Üzerine Olan Katkıları (%).....	59
Tablo 12:	Türkiye'de Milli Gelirin Sektörel Dağılımında Gelişmeler	61

KISALTMALAR

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

IMF: Uluslararası Para Fonu

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

S.S.K: Sosyal Sigortalar Kurumu

KİT: Kamu İktisadi Teşekkülü

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

AB: Avrupa Birliği

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

KDV: Katma Değer Vergisi

ÖNSÖZ

Çalışmada, 1980’li yıllarda gerçekleşen serbestleşme sürecinde ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla aşama aşama uygulanan istikrar politikalarının ve yaşanan krizlerin Türkiye ekonomisine nasıl etki ettiği üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte 1980 sonrası dönemde Türkiye’de gelir dağılımının bu istikrar politikalarından ve krizlerden dolayı ne düzeyde değiştiği detaylı bir biçimde incelenmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, Türkiye’yi ve tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin, serbestleşmenin ve çalışma konusunun ön plana çıkan kavramı olan gelir dağılımının kavramsal ve teorik çerçevede tanıtılması yer almıştır. İkinci bölümde, Türkiye’nin serbestleşme olgusu ile tanışması ve serbestleşme sürecinde kalkınmanın tamamlanabilmesi amacıyla uygulanan politikalar ve yaşanan krizler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölüm ise, tez çalışmasının başlığı olan finansal serbestleşmenin gelir dağılımına olan etkisi 1980 sonrası Türkiye örneği kapsamlı şekilde açıklanmıştır. Türkiye’de gelir dağılımının bu süreçte yaşanan gelişmelerden ne düzeyde etkilendiğine yer verilmiştir.

GİRİŞ

1980’li yıllardan itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin bir parçası olan finansal serbestleşme politikaları ile finansal sistemler köklü bir değişim sürecine girmiştir. Finansal serbestleşme sürecinde ekonomik kalkınmalarını tamamlamak için uluslararası kuruluşların desteği ve önerileriyle politikalar uygulamışlardır. Çalışmamızın ana konusu Türkiye ekonomisinin serbestleşme sürecinde istikrarı sağlamak üzere uygulamış olduğu politikaların ekonomiye etkileri olmakta ve bu etkilerin ülkedeki gelir dağılımını nasıl değiştirdiği incelenmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde; Küreselleşme, serbestleşme ve gelir dağılımı kavramları teorik olarak tanımlanmıştır.

Türkiye ekonomisinde 1980’li yıllara kadar olan dönem ithal ikameci sanayileşme politikalarının uygulandığı dönem olmuştur. Serbestleşme süreci olan 1980’li yıllar ithal ikameciliğin terk edilerek ihracatın ön plana çıkarıldığı yani ihracata dayalı sanayileşme politikalarının benimsendiği yıllar olmuştur. Çalışmamızın ikinci bölümünde yer alan, Türkiye için bu dönemleri kısaca irdelersek 1980-1988 arası yıllar ihracata dayalı politikanın aktif rolünün ortaya çıktığı yani ihracatın yükseldiği, ücretlerin baskı altında tutulduğu ve dış ticaretin önemli ölçüde serbestleştirildiği dönem olmuştur. 1988-1993 arası yıllar siyasal yapının değişmesine istinaden ücretler üzerindeki baskının daha da azaldığı ve hatta 1988 yılından sonra reel ücretlerde artışın yaşandığı dönem olmuştur. 1989 yılında ise sermaye hareketlerinde serbestleştirilme gerçekleştirilmiştir. 1994 yılı ve sonrası dönem ise bütçede meydana gelen bütçe açıklarının finansmanının dış borçlarla sağlandığı, finansal sistemin asli görevinden daha çok devlete borç veren bir kurum haline gelmesi, ekonomide belirsizliklerin oluşmasına imkân veren dönem olmuştur. Bunun sonucunda meydana gelen 2001 krizi ekonomiyi ciddi düzeyde etkilemiştir. Söz konusu dönemlerde yaşanan gelişmelerin ülkenin gelir dağılımında ne gibi sonuçlar doğurduğu, gelir dağılımını nasıl değiştirdiği ise çalışmanın üçüncü bölümünde açıklanmıştır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. KÜRESELLEŞME

1.1.1. Küreselleşmenin Tanımı

Modern toplumlarda özgürleşen bireyler, özgürlüğün bedeli olarak daha çok belirsizlik ve riskle karşı karşıya gelmişlerdir. Geride bırakılan dönemler içinde kapitalizmin meydana getirdiği olumsuz şartları telafi etmeye yönelik bir takım girişimler olsa dahi, bunlar yüzyılın son on yılında önemli ölçüde “yıkılan duvarlar” ın altında kalmıştır. Son dönemde yıkılan duvarların da etkisiyle ivme kazanan küreselleşme süreci riski, belirsizliği, toplumsal kaygıları küresel düzeye taşımıştır. Ulusal ekonomilerin birbirleriyle bütünleşme sürecine paralel bir şekilde toplumsal olumsuzluklar da küreselleşmiştir. Endüstri devrimi gibi küreselleşme de öncelik arz eden bir konudur. İnsanlık tarihinin bilimsel, ekonomik ve teknolojik gelişmişlik seviyesinin bugün ulaştığı yeri ifade etmektedir. Her nasılsa modern toplumların gelişim sürecinde yeni kurumlar ve yeni anlayışlar gelişim göstermişse de günümüzde küreselleşme sürecine paralel doğrultuda bu çağa özgü kurumların ve anlayışların oluşmasına tanıklık etmekteyiz. Ekonomik ve teknolojik faktörler yanında ideolojik faktörler, hem küreselleşme sürecine etki etmekte hem de bu süreçten etkilenmektedir. Küreselleşmeden kazananlar olmasa bütün ekonomik ve teknolojik gelişmelere rağmen bu olgudan da bahsedilemezdi (Bozkurt, 2000: 187-188).

1.1.2. Küreselleşmenin Tarihçesi

Küreselleşmenin tarihi, farklı coğrafyalarda yaşayan insan topluluklarının birbirleri ile olan ilişkilerin oluşmaya başlamasına kadar uzanan çok eski bir tarihtir.

Küreselleşmenin bugünkü anlamı itibariyle, geçmişte 3 evreden geçerek bugüne kadar uzanan bir tarihi söz konusudur.

Bu evreler;

-19.yüzyılın sonlarından 1914'lere kadar olan dönem

-1914'lerden 1945-1950'lere kadar olan dönem

-1980 sonrası dönem

19.yüzyılın 1914'lere kadar geçen dönemde, küreselleşmenin, özellikle ekonomik durum itibariyle oldukça iyi bir düzeyde olduğundan bahsedilebilir. Uluslararası ticaretin önündeki engeller ve tarifeler çok düşük seviyelere düşmüş, küresel piyasaların entegrasyonu derinleşmiş, ulaşım maliyetleri ve kişilerin uluslararası alanda serbest şekilde dolaşımı önündeki engeller, oldukça önemli bir düzeyde gerilemiştir. Küreselleşme söz konusu dönemde bu kadar pozitif bir durum içerisindeyken, 1914'lerden, 1945-1950'lere kadar süren evrede ise bunun tam tersi bir gelişim yaşanmıştır. Bu dönem, I. Dünya Savaşı, Büyük Bunalım ve II. Dünya Savaşı'nı içinde barındırdığı için küreselleşme dinamiklerinin, global entegrasyon akımlarının ciddi bir şekilde sekteye uğradığı, yıprandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemin farklı anlamlarda önemli özellikleri yaşanmıştır. Siyasi anlamda aşırı milliyetçilik, ekonomik anlamda korumacılık ve kendine yeterlilik gibi özellikler bu dönemin kendine özgü özellikleri olmuştur. 1980 sonrası dönemde küreselleşme, büyük bir atılım kaydederek şu ana kadar görülmeyen bir düzeye çıkmıştır. Siyasi küreselleşme ise II. Dünya Savaşı'nın bitişinden sonraki dönemde bu gibi savaşın tekrar olmayacağı teminatından dolayı, siyasi küreselleşme ivme kazanmıştır (Bayar, 2010: 25-27).

1.1.3. Küresel Sistemin Boyutları

Küreselleşme basit tanımıyla; ekonomik, sosyal, teknolojik, politik, kültürel, ekolojik dengeler açısından bütünleşmeyi ifade ettiğine dair açıklamaya küreselleşme kavramında yer vermiştik. Küreselleşmenin tarihteki süreçlerinde teknolojinin önemli bir rol üstlendiğini, toplumsal gelişme ve değişimin ana unsuru olan teknolojik yenilenmenin, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlara yansımaları belli bir zaman gecikmesiyle gerçekleşmektedir. Bu durumu da bahsedilen alanların değişim esnekliklerine bağlamak mümkündür. Küreselleşme kavramının farklı boyutları söz konusudur. Teknolojik, ekonomik, siyasal boyutlar olarak ele alabiliriz.

1.1.3.1. Teknolojik Boyutu

1980'li yıllardan itibaren bilgi ve iletişim alanlarındaki hızlı değişim ve bu değişim ve yeniliklerin her alanda kullanımının yaygın hale gelmesi, dünyada eski

alışkanlıklara son verilmesine neden olmuştur. Teknoloji, küreselleşme sürecinin kesinlikle olması gereken önemli bir şartıdır. Son yıllarda inanılmaz ucuzlaşan teknoloji uluslararası değişim ve etkileşim sürecinde küresel dönüşüme ivme kazandırmaktadır (Giddens, 2000: 24).

İletişim ağının uydu ve internet teknolojileriyle yenilenmesi ve gelişmesi, dünyanın dört bir yanındaki insanların birbirleriyle olan etkileşimlerinin fiziki engellerin de ortadan kalkmasıyla artmasına ve yeni oluşumların meydana gelmesine neden olmuştur. Bu da gerek uluslararası örgütlerin gerekse sivil toplum örgütlerinin dünyadaki sayılarının artmasına ve uluslararası platformda devletlerin yanında etkin rol oynamalarına sebep olmuştur (Tasam, 2006).

Teknoloji kavramını, eğitim ve beşeri sermaye ile ilişkilendirerek yola çıkan ülkeler, gelişme konusunda daha iyi bir konuma sahip hale geleceklerdir. Yani ileri teknolojilerin etkin kullanımı, yüksek niteliğe sahip insan gücü ile mümkün olacağından beşeri sermaye ve eğitim, bu konuda önemli bir yer edinmektedir. Teknolojiyi üretecek bir duruma gelip, ürettiği teknolojiyi daha üst seviyelere çıkarabilen, beşeri sermaye ile bilim ve teknoloji potansiyelini üst düzeylere çıkaran ülkeler, gelişmiş ülkelerle aralarındaki verimlilik farkını kapatmaları da muhtemel bir gerçek halini almıştır (Çelik, 2012: 67).

1.1.3.2. Ekonomik Boyutu

Ekonomik küreselleşmeyi genel anlamda ifade edersek, dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesi olarak tanımlayabiliriz.

Son yüzyıl içinde dünya ticaretindeki gelişme ve büyümeler küreselleşmenin en çok dikkat çeken yönüdür. Dünya ekonomisinde 1970'li yıllardan itibaren istikrarsız büyüme, teknolojinin ortaya çıkardığı makineleşmeyle birlikte yükselen işsizlik oranı ve artan yoksulluk oranı başlamıştır. Milli devletlerin ekonomide etkinliği azalmış, büyük uluslararası şirketler daha aktif bir duruma gelmişlerdir. Bu yıllar itibariyle sermayenin küresel sistem içerisindeki varlığı daha da önemli bir hal almıştır. Uluslararası şirket sadece farklı ülkelere mal satan değil aynı zamanda da ekonomik faaliyetlerinin bir bölümünü başka ülkelere yatırım amacıyla taşıyandır. Küreselleşme dünya genelinde zengin ile yoksulun arasındaki uçurumu artıran bir süreç olmuştur (Tasam, 2006).

1.1.3.3. Siyasal Boyutu

Küreselleşme, ülkelerin kendilerine özgü kültürlerinin, inançlarının, geleneklerinin daha yakından tanınması, ülkelerin birbirleri ile olan ilişkilerinin pekişmesi, ideolojik farklılıklara dayalı kutupların sona ermesini meydana getiren önemli bir süreçtir (Erbay, 1997: 148).

Toplumların sahip olduğu ulus-devlet, kolektif bir kimliğe sahip, topluma yönelik, aynı amaç doğrultusunda birbirlerine kenetlenmiş insanlardan oluşan uluslararası siyasal oluşum olarak açıklanabilir (İçduygu, 1995: 118).

Küreselleşmede uluslar üstü kuruluşlar, ulus-devletin otoritesini kaybetmesinden dolayı yetkiyi ellerine almışlardır. Böylelikle siyasal küreselleşmeyi şu şekilde tanımlayabiliriz; devletin belli bir toprak parçası üzerinde hâkimiyetini kaybetmesi, demokrasi, insan hakları, sivil toplum kuruluşları gibi devlete müdahale edebilecek dış etkileşimlerin artması, bir devletin oluşabilmesi için gerekli tek tip yapının işlevleri değişerek, uluslar üstü kuruluşların ön plana çıkmasıdır (Çelik, 2012: 69).

1.1.4. Küreselleşmeye Yönelik Olumlu Görüşler

Küreselleşme süreci ülkelere bir takım avantajlar sağlamıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi birçok yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Hemen hemen dünyanın birçok yerine geniş bant bağlantı kurulabilmesi için önemli yatırımlar yapılmış, kablolar döşenmiştir. İş ve bilim dünyası için zaman tasarrufu sağlayan bilgisayarlar ucuzlamıştır. Bir malın hammaddelerin üretimi, küreselleşme ile birçok ülkede üretilebilir hale gelmiştir. Thomas Friedman'a göre "Amerika'da birçok MR sonuçlarını ilgili kişilerin olmadığı geç saatlerden Hindistan'da gündüz olması sebebiyle Amerikan üniversitelerinden mezun doktorlar yorumlamaktadırlar" (Friedman, 2004).

Küreselleşme kavramına yönelik olumlu görüşlerden biri ise modern enerji altyapılarının oluşturulması ve insana yapılan yatırımlar sonucunda eğitim seviyesinin de yükselmesidir. İnsanlar bu süreç ile birlikte dünyanın her yerinde eğitim görmesinin yanında evlerinden bile dünyanın çeşitli ülkelerindeki derslere katılabilme imkânı elde etmişlerdir. Dolayısıyla hızlı gelişim, hayat standartlarının pozitif bir biçimde yükselmesi, insana yapılan yatırım gibi faktörleri düşünürsek küreselleşmenin faydalı olduğunu söyleyebiliriz (Güvenç, 1998: 107).

1.1.5. Küreselleşmeye Yönelik Karşıt Görüşler

Soğuk Savaş'ın bitmesi ile ivme kazanan küreselleşme dönemi, dünya genelinde ülkeler arasında gelir dağılımı ve statü bakımından önemli farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Bu görüşü destekleyen kanıtlardan birisi, ülkelerin küresel zenginliklerden aynı oranda yararlanamamasıdır. Bu kanıtı örnekleyecek olursak yeryüzündeki doğal kaynakların kullanım hakkı ve ülkeler arasında hangi oranda dağıtılması konusunda kararı ABD ve Rusya gibi dünya üzerindeki büyük güç olarak tabir edilen ülkelerin kontrolünde gelişmektedir. Özellikle SSCB'nin dağılması küresel anlamda denge olayının yok olmasına sebep olmuştur. Bunun nedeni Soğuk Savaş'taki iki kutuplu uluslararası sistemde iki güçlü nükleer kuvvet olan SSCB ve ABD birbirlerini dengelerken, devletlerarası ilişkilerin daha istikrarlı platformda devam etmesine imkân sağlıyorlardı. Sovyetler Birliği bloğunun çökmesi ile ABD "tek süper" güç konumuna ulaşmış dünyada istikrar bozulmuş, birçok bölgesel çatışmanın olduğu bir düzensizlik meydana gelmiştir (Tuncer, 2006: 35).

Bu durumdan dolayı uluslararası ilişkiler bağlamında ABD dışındaki ülkelerin Amerikan görüş ve değerlerini kabullenme baskısı altında tutulmaları küreselleşmenin yol açtığı önemli olumsuzlukların başında gelmektedir. Küreselleşmenin getirdiği olumsuzluklardan birisi ise, dünyadaki zengin kaynakların belli güçler arasında paylaşılmasından dolayı, dünyadaki zengininin daha zengin, fakirin ise daha fakir bir hale gelmesidir. Bu yüzden küreselleşme denince eşitsizlik, adaletsizlik kavramları da yoğun şekilde telaffuz edilebilir (Ulagay, a.g.e., 2001: 40).

1.2. SERBESTLEŞME

Serbestleşme, siyasal ve yönetsel mekanizmalar ile finansal ve ticaret piyasalar üzerindeki denetim ve kontrollerin kaldırılması ve sonraki süreçte de bunların uluslararasılaştırılmasını amaçlayan bir olgudur. Serbestleşme ya da liberalizasyon 1970'lerde başlayıp 1980 sonrası dönemde yaygınlaşan birçok ülkenin yerel mal piyasalarını ve finansal piyasalarını yenilenen ve gelişen teknolojinin de desteğiyle ciddi düzeyde birbirine bağlayan ve ulus devletlerin üstünde güç odakları oluşturulmasını sağlar. Serbestleşme ekonomideki mevcut kontrol ve denetimlerin döviz piyasaları, finansal piyasalar, emek piyasaları gibi farklı piyasalar üstünden kısmen ya da tamamen kaldırılması ya da azaltılmasını ifade etmektedir. Serbestleşme finansal

serbestleşme, ticari serbestleşme, siyasal ve yönetsel serbestleşme olmak üzere üç alt kola ayrılmaktadır (Yılmaz ve Tuncay, 2012: 347).

1.2.1. Finansal Serbestleşme

Ekonomistler, 1970’li yılların başlarına kadar Keynezyen ve Neoklasik teoriler doğrultusunda, faiz oranlarının düşük olmasının ekonomik büyüme ve yatırım harcamalarını teşvik edici bir etkiye sahip olduğunu öne sürmüşlerdir (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 10).

Bu amaç doğrultusunda finans sektöründe yoğun bir şekilde uygulanan faiz oranlarına tavan konulması, kredi tahsisine yapılan müdahaleler, kamu açıklarının banka kaynaklarıyla karşılanması sonucunda kredilerin etkin olmayan bir şekilde kullanımı ve ekonomide finansman gereksinimlerinin tefeci ve faizciler yoluyla karşılanmasına yönelik politikalar McKinnon tarafından finansal baskı olarak nitelendirilmiştir. Finansal baskı uygulamasına yönelik eleştiriler ve finansal serbestleşmenin meydana getireceği olumlu sonuçlar sistematik olarak literatürde ilk defa McKinnon(1973) ve Shaw(1973) tarafından yapılmış olduğundan finansal serbestleşme hipotezi, McKinnon-Shaw hipotezi olarak da nitelendirilmektedir (Özşahin, 2010: 48-49).

Finansal serbestleşme veya finansal liberalizasyon, genellikle hükümetlerin bankacılık sistemi üzerindeki kontrol ve sınırlamaları kaldırdığı ya da önemli ölçüde gevşettiği kuralsızlaştırma uygulamalarının bir sonucu olarak değerlendirilir. (Ongun, 1993: 38).

Serbestleşme ile alakalı önem arz eden bir diğer konu ise, farklı piyasaların değişime uyum süreçleri arasındaki farklılıktır. Birincisi; ticarete serbestleşme sürecinin hızlı olması, güvenilirlik ve uzun dönem etkinlik konuları dikkate alındığında kademeli bir değişime tercih edilecektir. İkincisi; finansal piyasaların değişime uyumu hızlı bir biçimde olacakken ihracatın ve ithal ikameci sektörlerin reel döviz kurlarındaki değişime tepkileri oldukça yavaş olacaktır.

Önceliđi Finansal Serbestliđe izin vermenin gerekçeleri şöyle sıralanır:

- Finansal serbestleşmede devlet, diğer sektörlere oranla çok daha az negatif reaksiyonla karşı karşıya kalmaktadır. Burada dış rekabet karşısında kalan ve kar marjını kaybetme tedirginliği yaşıyan üreticiler söz konusu olmayacaktır,

- Ek dış fonların varlığı, yatırım finansmanı konusunu kolay hale getirmekte ve iç faizleri yüksek tutarken bazı iç sektörlerin ucuz dış fonlardan faydalanabilmeleri imkânını sağlamaktadır,

- Vergilere ve para basımına gerek kalmadan kamuya harcamalarını yükseltebilme imkânlarını hazırlamaktadır (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 10-11).

Ancak süreç içerisinde, gelişmekte olan ülkelerin fon fiyatlarında meydana gelen yükseliş karşısında, özel finans kurumları ve banka kurumları ve bankalara borçlanma yoluna gitmeleri, borçlanmadan dolayı yükselen borç yükü sebebiyle katlanmak mecburiyetinde kaldıkları yüksek maliyetler, kısa vadeli sermaye girişlerini cazip hale getirmiştir. Aynı dönemde gelişmiş piyasa ekonomilerinde büyümenin yavaşlaması ile beraber özel kanallardan dağıtılan fonların fazlaşması, bu fonların Türkiye örneği gibi gelişmekte olan piyasa ekonomilerine yönelmesine sebep olmuştur. Bu ülkeler bu kez de finansal serbestleşme doğrultusunda kısa vadeli fonları kullanmaya ve bu fonların girişini teşvik etmeye başladılar. Bu gelişmeler ışığında değişmeyen tek şey gelişmekte olan ülkelerin büyümelerini sürekli olarak dış kaynaklara bağımlı olarak devam ettirmeleri olmuştur (Pirili, 1996: 65-68).

1.2.1.1.Finansal Serbestleşmenin Kapsamları

Finansal serbestleşme kavramı kapsamı bakımından iç piyasaların serbestleşmesi ve dış piyasaların serbestleşmesi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1.2.1.1.1. İç Finansal Serbestleşme

İç finansal serbestleşme, ülke içinde finansal küçülmeye sebep olan denetim ve sınırlamaların kaldırılmasına yönelik birinci adım olarak nominal faiz oranlarının devlet tarafından değil, bankalarca tespit edilmesiyle faiz oranlarının arz ve talebe göre para piyasasında belirlenmesidir (Kılıç, 2012: 112).

McKinnon-Shaw hipotezinde, iç finansal serbestleşmenin faiz oranlarında yükselişe neden olmasının ve bunun sonucunda tasarrufların üzerindeki baskının yok olması finansal araçları artırmakta finansal derinliğe sebep olmakta ve etkin bir finansal sektör ortaya çıkarmaktadır. Diğer yandan etkinleşen kaynak dağılımı ile sektörel getiri oranları birbirlerine yaklaşırken bununla beraber tasarrufların artması ile fon maliyetlerinde azalış meydana gelmekte, yatırımlar yükselişe geçmektedir (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 14).

1.2.1.1.2. Dış Finansal Serbestleşme

Burada amaçlanan; yurtiçinden dışarıya doğru, yurtdışından da içeriye doğru sermaye giriş çıkışlarının serbestleştirilmesidir. Yerleşiklerin, yurtdışı piyasalardan borçlanabilmesi aynı zamanda varlık elde edebilmesi ve yerleşik olmayanların yurtiçi mali piyasalarda işlem yapabilmesi konusunda sınırlamaların kalkmasıdır. Yerleşiklerin yurtdışına serbestçe sermaye transfer edip yabancı varlık kalemlerini tutabilmeleri, yerleşik olmayanların da yurtiçi mali piyasalardan borçlanabilmeleri sağlanmış olur. Yerleşiklerin yurtiçinde yabancı paralar üzerinden serbestçe bütün işlemleri yapabilmelerine imkân tanınmış olur (Kazgan, 1997: 137).

İç finansal serbestleşme enflasyon ile faiz oranları arasındaki bağı kuvvetlendirirken, dış finansal serbestleşme enflasyon ile döviz kuru arasındaki bağı güçsüzleştirmektedir. Enflasyonun iç ve dış etkenlere bağlı olarak hız kazanması nominal faiz oranlarını ciddi düzeyde artırmakta ve kısa dönemde sermaye akımlarını teşvik edebilmektedir. Fakat baz paraya göre ülkeye sermaye girişi haddinden yüksek ise, ulusal paranın değerlenmesi de kaçınılmazdır. Sermaye girişi, döviz rezervleri ve dış borçlanmayı artırabilmektedir. Ulusal paranın değerlenmesi ise ithalata olan talebi yükseltmekte bunun sonucu olarak dövizin ulusal para karşısında değerlenmesi sürecini kısmen azaltmakla beraber ithalatın artmasına bağlı olarak dış ticaret dengesizliği meydana gelmektedir (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 16).

1.2.1.2. Finansal Serbestleşmeye Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Gelişmekte olan ülkeler, ciddi düzeyde baskı altında tutulan mali sistemlere sahiptirler. Hükümetlerin bu ülkelerdeki mali piyasalara önemli ölçüde müdahaleleri

bulunmaktadır. Bu müdahaleler çerçevesinde uygulanan düzenlemeler her ülkenin kendi özgü mali ve idari yapısı olduğu için farklılık arz etmektedir. Nominal faiz oranına piyasada oluşan denge faiz oranının altında bir tavan belirlenmesi biçiminde oluşan mali baskıya son verilerek ilk olarak faiz oranlarının serbest bırakılması ve ayrıca kredi tavanlarının kaldırılması gibi önlemlere dayanan finansal serbestleşme politikaları 1970'li yıllardan itibaren birçok gelişmekte olan ülkenin önemli bir parçası olmuştur. Bu ülkelerde hükümetlerin mali piyasalara olan baskılarına karşı önerilen finansal serbestleşme politikalarının büyüme ve enflasyon gibi önemli bazı makroekonomik göstergeler üzerindeki etkileri konusunda farklı teorik temellere dayanan yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar McKinnon- Shaw yaklaşımı, Neo Keynesyen yaklaşımı ve Yapısalcı yaklaşımlardır (Eser, 1993: 83-85).

1.2.1.2.1. Neo-klasik Finansal Serbestleşme Yaklaşımı: McKinnon- Shaw

Hipotezi

Neo-klasik McKinnon- Shaw hipotezi, finansal olarak dışa açılan gelişmekte olan ülkelerin ekonomide finansal araç çeşitliliğini, tasarruf ve yatırımları artırarak ekonomik büyümenin istenilen düzeye geleceğini savunmaktadır. Temelini ödünç verilebilir fonlar teorisinden alan bu yaklaşımda sermaye hareketleri üzerindeki sınırlamaların kaldırılması ile sermayenin görece bol ama getirisinin düşük olduğu yerden, sermayenin az ama getirisinin fazla olduğu ülkelere akarak finansal derinliği yükselteceğini ortaya koyarlar. Bunun sonucunda hem ülkeler arası faiz oranları eşit hale gelecek hem de yetersiz iç tasarruflara sahip gelişmekte olan ülkelere ekonomik büyümeyi sağlamaları için kaynak aktarılacaktır (Atamtürk, 2007: 76-77).

McKinnon- Shaw, az gelişmiş ülkelerde güçlü bir finansal denetim olduğunu ve serbest piyasa şartlarının bu ülkelerde olmadığını savunmuşlardır. Az gelişmiş ülkelerde devletin her alana etkin olmayan müdahalesi, fona olan ihtiyaç oranını yükseltmekte bu da finansal baskı politikalarını teşvik ederek devlete ucuz fon tedarikine yaramaktadır. Kaynakların dağılımını denetim altına alarak bir yandan kamu açıklarını finanse etmek diğer yandan öncelikli olarak belirlenen sektörlere fon yöneltme aslında faiz oranlarının düşük olması sebebiyle cari tüketimi yükseltmekte, tasarrufların artışına engel olmakta hem de düşük gelirli yatırımların gerçekleşmesine ortam hazırlamaktadır (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 12).

McKinnon- Shaw hipotezinde, artan faiz oranlarının etkisiyle tasarruflar üzerindeki baskının kalkmasından dolayı finansal araçlarda artış olacak, finansal derinleşme ve finansal sektörlerde etkin bir ortam oluşacaktır. Etkinleşen kaynak dağılımı ile birlikte sektörel getiri oranları birbirine yaklaşacak, ikinci olarak da tasarrufların artışıyla fon maliyetleri düşüp yatırımlar artacaktır. Aynı zamanda faiz oranındaki serbestleşme ile birlikte tasarrufların artmasından sonra sermaye kaçıışı önlenecektir (Yentürk, 1997: 131-139).

1.2.1.2.2. Neo-Keynesyen Yaklaşım

Neo Keynesyen yaklaşım, finansal serbestleşmenin gelişmekte olan ülkeler açısından büyümeyi yavaşlatan bir etki yaratacağını savunmuşlardır. Bu yaklaşım, McKinnon- Shaw yaklaşımının savunduğu ödünç verilebilir fonlar teorisine göre değil tam istihdam varsayımına göre şekilleneceğini savunmuştur. Eksik istihdam şartlarında olan bir ekonomide ödünç verilebilir fonlar teorisinin geçerli olmayacağını böylelikle finansal serbestleşmeden beklenen olumlu etkinin sağlanamayacağını ileri sürmüşlerdir. Dış finansal serbestleşme sonucunda faiz oranlarının artması bankaların riskini artıracaklarını varsayımlardır. Dolayısıyla dış finansal serbestleşme yaklaşımına sorgulayıcı bir şekilde bakmışlardır (Atamtürk, 2007: 78).

Bu yaklaşıma göre, finansal serbestleşme, her zaman tasarruflar ve yatırımları yükselterek büyümeye ivme kazandırıcı ve enflasyon oranının hedeflenen düzeye düşmesine ortam hazırlayıcı bir etki yaratmamaktadır (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 13).

1.2.1.2.3. Yapısalci Yaklaşımlar

Finansal serbestleşmenin ekonomik büyümeyi yavaşlatarak enflasyonu artıracaklarını savunan yapısalci yaklaşımın öncülüğünü L. Taylor yapmıştır. Bu yaklaşıma göre faiz maliyetinin işletme sermayesi maliyetine dâhil edilmesi gerekir. Böyle olunca finansal serbestleşme sonucunda faiz oranlarının artışı ile beraber üretim maliyetleri artacaktır. Bu yaklaşıma göre gelişmekte olan ülkelerin piyasa biçimleri mark-up fiyatlama esasına dayanır. Bu sebeple üretim maliyetinde meydana gelen artış mark-up fiyatlama yoluyla fiyatlara yansır. Dolayısıyla finansal serbestleşmenin faiz oranlarını artırıp enflasyonu yükseltici bir etki yarattığını ileri sürmüşlerdir. Aynı

zamanda finansal serbestleşme sonucunda serbestleştirilen faiz oranlarının artması sonucunda resmi bankacılık kesiminde toplanan mevduatlar artış gösterirken, gayri resmi mali kesimde toplanan fonlarda azalma meydana gelecektir, yani gayri resmi piyasadan bankacılık sistemine bir fon akımı gerçekleşecektir. Böylelikle bu gerçekleşen fon akışından dolayı her iki sistemde toplanan yatırıma dönüştürülebilir kaynakların düşmesine neden olup bu da yatırımların azalmasına ve büyüme hızını düşürecektir (Eser, 1993: 90-91).

Yapısalcı yaklaşım, gelişmekte olan ülkelerdeki istikrarsızlıkların toplumu oluşturan yani ekonomik, sosyal ve kurumsal yapılarda meydana gelebileceğini savunurlar. Söz konusu olan ülkelerin yapısal sorunları finansal serbestleşme uygulamalarında sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler yapısal iç tasarruf yetersizliklerinden dolayı dış kaynağa ihtiyaç duymalarına rağmen bu dış açılma, faiz oranlarını artırarak sermaye elde etmenin maliyetini yükseltecektir. Bunun sonucunda enflasyonun artışına bağlı olarak reel ücretler düşecek aynı zamanda artan faizler de borçlanma maliyetini yükselterek toplam talebi azaltıp büyümeyi azaltacaktır (Atamtürk, 2007: 79).

1.2.1.3. Finansal Serbestleşmenin Temel Hedefleri

Finansal serbestleşme sonucunda, piyasa sinyallerine göre gerçekleşecek olan kaynak tahsisinin, kaynakların dağılımında etkinliği artırarak dünya üretim ve refahına katkıda bulunacağı savunulmaktadır. Finansal serbestleşme ile birlikte sermaye, verimliliğin düşük olduğu bölgelerden yüksek olduğu bölgelere doğru akacak ve dünya genelinde sermayenin verimliliği yükselecektir. Bu duruma makro açıdan yaklaşıldığında, yabancı sermayenin, gelişmekte olan ülkelerin tasarruf düzeylerini iyileştirmek ve döviz ihtiyacını karşılamak yoluyla gelirini yükseltmesi beklenirken, mikro açıdan yaklaşıldığında ise, finansal serbestleşmenin, tasarruf sahipleri, yatırımcılar ve işletme dışı mali kaynak kullanmak isteyen firmalar avantaj doğuracağı beklenmektedir. Finansal serbestleşme sonucu, fon arz ve talep edenlerin daralan iç piyasalardan kurtularak dış piyasalara yöneleceği, tasarruflarını daha iyi şartlarda değerlendireceği ileri sürülmektedir (Seyidoğlu, 2003: 143).

Ulusal ve uluslararası sermaye piyasalarından en etkin biçimde faydalanmak finansal sistemin büyüklüğüyle, finansal sistemin büyüklüğü ise finansal derinlik kavramı ile ilgilidir. Finansal piyasaların serbestleşmesi sonucu, finans sektöründe yaratılan fonların reel kesime aktarılma oranı yükselecek yani, finansal derinlik olarak adlandırılan derinlik ortaya çıkacaktır (Bali ve Çelen, 2005: 2).

Finansal derinliğin sağlanması sonucu; faiz oranları serbest kalacak ve bu yolla tasarruf düzeyi artacak, artan tasarruflar daha verimli alanlara yönlendirilecek ve yatırımlara tahsisi daha etkin yapılacaktır. Ayrıca finansal varlıklarda çeşitlenme ortaya çıkacak, finansal likidite artacak ve bununla birlikte dış yardım ve bütçeye bağımlılık azalacaktır (Taş, 2001: 42).

1.2.1.4. Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Serbestleşme Uygulamaları

Finansal serbestleşme süreci Asya ve Latin Amerika'daki gelişmekte olan ülkelerde farklı biçimlerde gerçekleşmiştir. Bu süreç Latin Amerika ülkelerinde hızlı bir şekilde gerçekleşirken, Asya ülkelerinde ise kademeli olarak uygulanmıştır. Bu iki farklı kıta ülkelerde bu sürecin farklı bir şekilde işleminin sebebi ülkelerin kendine özgü mali yapıları olmasındandır. Asya ve Latin Amerika ülkelerinin bu süreçte, faiz oranlarının yapısı ve seviyesi, finansal sektörün büyümesi, finansal kuruluşların sahip olduğu rekabet gücü, karlılığı, kısa ve uzun vadeli kredilerin varlığı gibi ortak noktaları oluşmuştur. Latin Amerika ülkeleri bu süreci biraz problemlili geçirmiştir. Bu ülkelerde mali sistemin serbestleşmesine ilişkin politikalar istikrarsız bir makroekonomik ortamda uygulamaya konulmuştur. Bununla birlikte finansal reformların uygulanış şeklindeki yanlışlıklar finansal dengesizliği de beraberinde getirmiş bu da makro dengesizliğe neden olmuştur. Faiz oranlarına uygulanan tavanların kaldırılması ve finansal kuruluşların faaliyetlerinin devlet müdahalesinden arındırılması beklenmeyen sonuçları meydana getirmiştir. Reel faiz oranlarının artışı firmaları sıkıntıya sokmuş ülke ekonomileri de bunalıma girmiştir. Asya grubu ülkelerinden Filipinler'in finansal serbestleşme deneyimi Latin Amerika ülkelerinin deneyimlerine benzemekle beraber Güney Kore ve Malezya bazı sıkıntılara düşmüş olsalar bile Latin Amerika ülkelerinin içine düştüğü sıkıntıları yaşamamışlardır ve bu süreci olumlu bir şekilde tamamlamışlardır (Eser, 1993: 93).

Gelişmekte olan ülkelerde finansal piyasaların serbestleştirilmesine yönelik ilk uygulamalar, gelişmiş ülkelerde finansal serbestleşme politikaları uygulamaya konulduktan sonra ortaya çıkmıştır. 1980’li yıllardan itibaren Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası’nın, kredilerini finansal serbestleşme yönünde atılacak adımlara bağlaması, finansal serbestleşmenin gelişmekte olan ülkelere hızlı bir şekilde yayılmasına sebep olmuştur (Karabulut, 2002: 47).

Malezya, Arjantin, Şili, Güney Afrika finansal serbestleşme yönünde hızlı adımlar atan ülkeler olarak ilk sıralarda yer almaktadırlar. 1990’ların başlarında, Latin Amerika ve Doğu Asya Ülkeleri’nin önemli bir bölümü, Mısır, İsrail, Güney Afrika ve Türkiye’de finansal serbestleşmenin önemli ölçülerde gerçekleştirilmiş olduğunu belirtmek mümkündür.

1.2.1.5. Finansal Serbestleşmenin Yarattığı Sorunlar

Rekabet, esneklik ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanması finansal serbestleşmeden beklenen yararlar şeklinde ifade edilebilir. Uluslararası finans piyasalarında yaşanan yenilikler ve gelişmeler, finans kesiminde rekabeti artırıp aynı zamanda piyasaların esneklik kazanmasına katkıda bulunması açıktır. Fakat üzerinde tartışılması gereken bir konu kaynak dağılımında etkinliğin sağlanıp sağlanmadığıdır. Etkinlik kavramı, finansal sistemin minimum maliyetle finansman tedarikini sağlayabilme becerisi olarak açıklanabilir. Bu durum sadece finansal araçların aracılık maliyetini minimum seviyeye çekme değil bununla birlikte finansal sistemin tamamının borç verene ödenen faizi minimum seviyeye indirebilmektir (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 15).

Finansal serbestleşme süreci ülkeler açısından büyük ekonomik istikrarsızlıklar ve ciddi makroekonomik dengesizlikleri beraberinde getiren bir süreç olmuştur. 1980’li yılların başında parasal genişlemeyi kısıtlamak için iç faiz hadlerini yükselten İngiltere, kısa vadeli yabancı sermaye girişi ve ulusal parasının değerinin hızlı bir şekilde artması gibi bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Bu yaşanan gelişmeler hükümetin uyguladığı sıkı para politikasının başarısını zor bir hale getirirken, dış ticaret açıklarının da yükselmesine sebep olmuştur. İngiltere bu deneyimin zıddını da 1992 yılında yaşamıştır. Ekonomik durgunluğu ve artan işsizliği engelleyebilmek için faiz oranları

seviyesini düşürse bile bu sefer de önemli düzeyde sermaye kaçıyla karşılaştı. Finansal serbestleşmenin yarattığı sorunları aşağıda maddeler halinde özetleyebiliriz:

- Finansal serbestleşme, döviz kurlarında ve faiz oranlarında ciddi dalgalanmalar, istikrarsız büyüme, artan dış dengesizlikler, yükselen yeni korumacılık gibi gelişmeleri beraberinde getirmiştir,

- Finansal serbestleşme finansal derinleşmenin temelinde gelişen bir süreçtir. Finansal derinleşmenin yarattığı olumsuz sonuçlardan biri ise, mali sektör ile reel sektör arasındaki kopukluğu görülmeyen boyutlara ulaştırmasıdır,

- Finansal derinleşme, spekülasyon ekonomik faaliyetleri özendirilmekte, riski ve belirsizliği artırmaktadır. Bu sebeple reel sektörün ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Aynı zamanda ulusal makroekonomik politikalarda denetimi güçleştirmekte ve krizlere sebep olmaktadır (Ongun, 1993: 43-46).

1.2.2. Ticari Serbestleşme

Ticari serbestleşme, mal ve hizmet ticareti üstündeki devlet denetim ve kontrollerinin kaldırılması ve uluslararası serbest ticaretin sağlanmasını bir arada amaçlayan bir yaklaşımdır. İthalat ve ihracata konulan kotalar serbest ticaret açısından engel teşkil etmektedir. Bu yüzden ticaretin serbestleştirilmesi için dış ticarete kotalar gibi engellerin kaldırılması gerekmektedir (Yılmaz ve Tuncay, 2012: 348).

1.2.3. Siyasal ve Yönetimsel Serbestleşme

Siyasal ve yönetimsel serbestleşme, genel olarak kuralsızlaştırma, özelleştirme, yönetim ve yerelleşme modelleriyle merkezi devletin idare olanaklarının sivil toplum kuruluşları ve özel sektörlerin lehine genişletilmesini hedefleyen politikalarla.

1.3. GELİR DAĞILIMI

Gelir dağılımı, gelir farklılaşmalarının açıklanmasına yöneliktir ve bu noktada ekonomik ve toplumsal ilişkiler açıklık kazanır, netleşir. Bu çerçevede gelir dağılımının, ekonominin temel açıklayıcı kavramı olduğu yönündeki görüş geçerlilik kazanmaktadır.

Gelir dağılımı salt ekonomik bir olgu değil, uygulanan ekonomik ve toplumsal politikaların, gelişmenin zaman içinde evrimin doğrudan sonucudur. Bu anlamda, yalnız üretim araçlarının mülkiyeti değil, kamu hizmetlerinin seviyesi, geleneksel ve toplumsal ilişkiler; işgücünün örgütlenme seviyesi ve yatay dikey hareketliliği, siyasal katılma şekilleri ve tüm bunların evrimi gelir dağılımını belirler. Gelir dağılımı bunların bir sonucu ve göstergesidir. Gelir dağılımı, ekonomi kuramında tartışmalı konuma getiren bu çok belirgin toplumsal niteliğidir (DPT, 2001: 3).

1.3.1. Gelir Dağılımının Tanımı ve Teorik Gelişimi

Gelir dağılımı ülkede hasıl olan toplam gelirin, bireyler veya ailelerin her birine düşen diliminin büyüklüğü bakımından paylaşılma biçimi olarak veya nüfusun aynı oranının gelirin belli oranı alması olarak da ifade edilir (Karaman, 1987: 1).

Gelir dağılımı ve bölüşüm ilişkileri, bir takım ekonomik ve sosyal problemler gibi yalnız bilim adamlarının ve teorisyenlerin ilgisini çeken konulardan biri değildir. Çok eski çağlardan beri farklı türlerde ortaya çıkmış, yalnız filozofların değil ideologlardan din adamlarına kadar toplumsal eşitliği ve adaleti düşünen her beyinde yer etmiş sosyal adalet ve eşitlik kavramlarıyla doğrudan ilgilidir (Karaman, 1995: 154).

Gelir dağılımı, iktisat politikasının gelişmesindeki temel itici güçlerden birisidir. Özellikle Malthus ve Ricardo'nun temellerini attıkları pozitif iktisat kuramının çözüm aradığı başlıca sorun, toplam gelirin toprak rantı, kar ve ücret arasında nasıl paylaşılacağıydı. Ricardo, Politik İktisadın temel probleminin gelir dağılımını düzenleyen yasaların belirlenmesi olduğunu ileri sürmektedir. Ricardo'da oluşan model, sermaye birikimi ile bölüşümün birbirleri ile olan ilişkileri üzerine inşa edilmiştir. Kar, sermaye birikiminin kaynağı olmakta, sermaye birikimi ise bölüşümü ve dolayısıyla karı belirlemektedir. Gerek Marx gerek Ricardo'da kapitalist dinamiği belirleyen unsur, bölüşüm ve birikimin birbirleri olan ilişkileri olmaktadır. Ricardo'da bu ilişkiler rant ile kar, Marx'ta ise ücret ile kar çelişkisinin kurallarına tabidir. Her ikisinde de kar, kapitalizmde üretim güçlerinin gelişmesini sağlayan başlıca unsurdur. Ricardo'da rant, Marx'ta ise kapitalizmin içsel dinamiği karı ve giderek üretim güçlerinin gelişmesini kısıtlamakta ve hem Ricardo hem de Marx, yaşadıkları dönemin önünde giderek sınırlamaları zorlamaktadırlar (Akyüz, 1977: 3-6).

1.3.2. Gelir Dağılımı Türleri

Gelir dağılımı ile ilgili yaklaşımlar bazı ana gruplar çerçevesinde incelenmektedir. Bu gruplar fonksiyonel gelir dağılımı, kişisel gelir dağılımı, bölgesel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımıdır.

1.3.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, ulusal gelirin üretilmesine katkıda bulunan çeşitli üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı, yani milli gelirin ücret, faiz, rant ve kar arasındaki dağılımını ifade eden bir kavramdır. Fonksiyonel gelir dağılımını, gelirin emek gelirleri ile emek dışı gelirler arasındaki paylaşımı olarak nitelendiren başka bir tanımlamada; üretim süreci sonucunda ortaya çıkan gelirin üretim faktörleri ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki paylaşımın önem arz ettiği belirtilmektedir (Karakayalı, 2002, 70).

Fonksiyonel gelir dağılımı ile sosyal tabakaların kendi içlerinde büyük farklılıkların olması sebebiyle, çeşitli sosyal tabakaların milli gelirden aldıkları paylar konusunda ancak yüzeysel hatlarıyla bir bilgi edinilebilir. Gelirin fonksiyonel dağılımı, bir ülkenin ne kadar gelişmişlik düzeyinde olduğuyla alakalı olarak da bilgi verebilir.

1.3.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Milli gelirin ülke nüfusunu oluşturan bireyler tarafından nasıl paylaşıldığını gösteren dağılımdır. Bu dağılımda esas kişilerin eşit bir şekilde düşünülmesi, sınıf farklılıkları dikkate alınmaz. Toplam milli gelir, ülkenin nüfusuna bölünerek elde edilen kişi başına düşen milli gelir, bu dağılıma ait ölçüttür. Bir diğer ölçüt ise ülke nüfusunu en düşük gelirli grup ile en yüksek gelirli gruba doğru, beş eşit gruba ayırır ve her gruba ait milli gelir hesaplar. Gruplara denk gelen milli gelirin toplam milli gelire olan yüzdesini hesaplayarak beş grup arasında kıyaslama yapar. Bu hesaplamanın sonucunda en düşük gelirli %20'lik grup ile en yüksek gelirli %20'lik grup arasında fark büyükse gelir dağılımı eşitsizliğinden bahsedilir (Kuştepe, 2004: 147).

Kişisel gelir dağılımında gelir eşitsizlikleri, fertlerin ya da hanelerin gelirlerinin büyüklüğüne göre belirlenir. Kişisel gelir dağılımı, gelirin büyüklüğünden hariç olarak, gelirin türüne, mesleklere, sektörler, sosyo-ekonomik gruplara, bölgelere, eğitim durumuna, yaş ve cinsiyete göre sınıflandırılmaktadır.

1.3.2.3. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan kişilerin, milli gelirden ne kadar oranda pay aldıklarını gösterir. Bu gelir dağılımı bir ülkedeki gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerindeki farklılıkları tespit etmeye çalışmaktadır (Aktan ve Vural, 2002: 2).

1.3.2.4. Sektörel Gelir Dağılımı

Milli gelirin, ekonomideki üretim sektörlerine göre nasıl dağıldığını açıklayan gelir dağılımı türüdür. Sektörel gelir dağılımı, ülkenin ekonomik gelişimi açısından da bilgi verir. Ülke ekonomisinin belirli bir süreçte ne durumda olduğu, hangi sektörlerde iyi durumda olup olmadığı konusunda, hangilerini iyileştirmesi hususunda, ülke ekonomilerinin uygulayacağı stratejilerle ilgili yol gösterir. Bu yüzden sektörel gelir dağılımı, ülke ekonomileri açısından oldukça önem arz eden bir dağılım türüdür (Kuştepeli, 2004: 147).

1.3.3. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

Gelir dağılımını etkileyen birçok faktör mevcuttur. Bu faktörlerin bazılarına değinecek olursak;

1.3.3.1. Emegın Dağılımı

Toplumu oluşturan bireylerin sahip olduğu emegın vasfı bakımından farklılıklar söz konusudur. Her ekonomik sistemde farklı işgüçlerine farklı talepler mevcuttur. Ücret, arzı tayin eden tek faktör değildir. İşin vasfı veya o iş için gereken kabiliyeti elde etmenin uğraş verici oluşu gibi etkenler emek arzını etkileyen unsurlardandır. Bu

yüzden çeşitli vasıflardaki işleri, elde etme ile ilgili bütün engeller kalksa dahi emek gelirleri arasında farklılıklar olabilir (Türk, 2007: 321).

Eğitim ve sağlık hizmetleri, emeğin vasfının dağılımını eşitlemede kullanılacak en uygun yoldur. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin, geliri düşük insanlara daha uygun şartlarda verilmesi önemlidir (Ulusoy, 2003: 263).

1.3.3.1.1. Cinsiyet Yapısı

Nüfusun cinsiyet ayrımı, nüfusun gelecek dönemlerdeki artış potansiyelini belirleyen unsurdur. Bu unsurlar da dış etkenler ve nüfusun kendi yapısıdır. Bir ülkede yaşanan savaşın erkek nüfus oranında azalma meydana getirmesi, nüfustaki kadın erkek dengesinin bozulması dış etkenlerden birisidir. Cinsiyet dağılımı, belirli işlerin yapılması bakımından da önem arz etmektedir. Az gelişmiş ülkelerde, tarımın önemli bir geçim kaynağı olmasından dolayı dağılım önemli görülebilir. Gelişmiş ülkelerde ise hemen hemen her türlü iş kolları kadın erkek ayrımı olmadan yapılmaktadır (Şerbetçi, 2014: 97-98).

1.3.3.1.2. Yaş Yapısı

Bir nüfusun yaş dağılımının bilinmesi, o nüfustaki faal nüfusun toplam nüfustaki payını tespit etmek için önemlidir. 15-65 arası yaş dağılımı faal nüfusu, yani işgücünü oluşturan nüfusu oluşturmaktadır. Az gelişmiş ülkelerde bu durum daha farklıdır. İşgücünü oluşturan nüfusun başlangıç yaşı 15'lerin altına düşebilmekte, sosyal güvenliğin zaafiyeti sebebiyle üst sınır ise 65'i aşmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, genç nüfus belli deneyim ve beceri elde edebilmek için mesleki ve genel eğitimini almaktadır. Yaşam koşullarının iyi durumda olmasından dolayı ortalama yaşam süresi 65'in üstüne çıkabilmektedir (Şerbetçi, 2014: 98).

1.3.3.1.3. Eğitim Düzeyi

Gelir dağılımını etkileyen en önemli faktörlerden biri toplumda bireyin global planda, yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olup olmadığıdır. Günümüz toplumunda şirketlerde çalışan insanların eğitim seviyesinde ciddi bir yükselme yaşanması, rakip

ekonomilerle boy ölçüşmek söz konusu olduğunda eğitim düzeyinin ne kadar önemli olduğu gerçeği ortaya çıkar.

1.3.3.2. Servet Dağılımı

Kişisel gelir dağılımında ortaya çıkan eşitsizliklerin önemli sebeplerinden birisi servet dağılımında meydana gelen dengesizliktir. Gelir dağılımının bozuk olması durumunda gelir düzeyi yüksek kişiler tasarruflarını kullanarak gelirlerini katlarlar, gelir düzeyi düşük kişiler ise bu bozuk gelir dağılımından olumsuz etkilenirler. Bu yüzden iki kesim arasındaki gelir eşitsizliği de artacaktır.

Servet sahibi kişiler, servet sahibi olmayan kişilere göre daha kolay gelir elde ederler. Gelir düzeyi ile servet arasında doğru orantı olmasından dolayı, dağılımda eşitliği sağlamak amacıyla servetten elde edilen kazançların vergilendirilmesinin ağır olması gerekir (Ulusoy, 2003: 264).

1.3.3.3. Kayıtdışı Ekonomi

Kayıtdışı ekonomi, devletten gizlenen, kayda geçirilmeyen veya geçirilemeyen ve bu nedenden dolayı denetlenemeyen faaliyetler olarak açıklanabilir. Genel olarak kayıtdışı ekonominin, mal ve hizmet üretimine konu olmasına karşılık ekonominin geleneksel ölçüm yöntemleriyle bütünüyle tespit edilemeyen ve GSMH hesaplarına yansımaya alanları kapsadığı kabul edilir. Kayıtdışı ekonomi ekonomik verimliliğin azalmasına sebep olduğu gibi vergilendirilmeyen bir alan olmasından dolayı kamu gelirlerine de herhangi bir katkı sağlamamaktadır. Bununla birlikte birbirine benzer mal ve hizmet üreten firmalar, kayıt içi kayıt dışı kesimde faaliyet göstermelerine bağlı olarak etkin bir rekabet ortamının oluşmasını engelleyerek piyasadaki rekabet ortamını negatif bir biçimde etkilerler. Bu da gelir dağılımının bozulmasında rol oynar (Altınışik ve Peker, 2008: 105).

1.3.3.4. Enflasyon

Gelir düzeyi yüksek kesimler enflasyonist ortamda kendilerini koruyacak birikimlere sahipken, gelir düzeyi düşük kesimler ise fiyat artışlarına paralel olarak gelirlerini yükseltme olanaklarına sahip olmamaları ve reel gelirlerinin düşmesi sebebiyle enflasyon, kişisel gelir dağılımında emek geliri elde edenler için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Sonuçta enflasyon gelir dağılımını bozucu bir etki yaratmaktadır (Pehlivan, 2009: 28).

1.3.4. Gelir Dağılımı Eşitsizlik Ölçütleri

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gelir eşitsizliğinin ölçümünde Gini katsayısı, Lorenz Eğrisi ve yüzde paylar analizi göstergesi kullanılmaktadır. Bu ölçütlere aşağıda kısaca değinilmiştir.

1.3.4.1. Gini Katsayısı

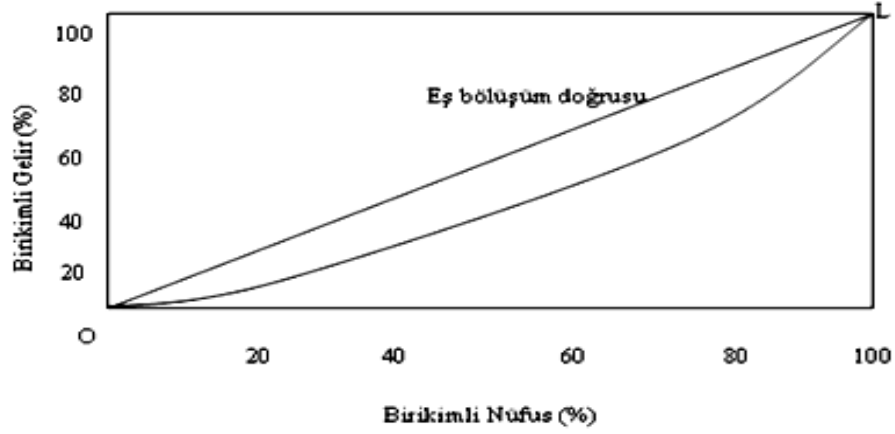
1912 yılında Corrado Gini tarafından geliştirilen Gini katsayısı, en çok kullanılan dağılım ölçüsüdür. Bir Lorenz Eğrisi ölçütü olan Gini katsayısı, birimler arası farklar ortalamasının aritmetik ortalamasının iki katına bölünmesiyle elde edilir.

Gini katsayısı 0 ila 1 arasında değer almaktadır. Katsayının 1 olması, toplumdaki gelirleri yalnız bir kişinin elde ettiğini, 0 olması ise herkesin eşit gelir elde ettiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte katsayının 1'e yaklaşması eşitsizliğin yükseldiğini, 1'den uzaklaşması ise eşitsizliğin düştüğünü göstermektedir. Dünyada gelir dağılımının en adaletli olduğu ülkeler İskandinav ülkeleridir. İsveç, Danimarka ve Norveç'te kişi başına düşen milli gelir dünya ortalamasının üzerinde olduğu için gelir dağılımı da bu sebepten dolayı olumlu bir seyir izler. Gini katsayısında dünya ortalaması 0,50 düzeylerindeyken, bu ülkelerde Gini katsayısı 0,24 seviyelerinde seyretmektedir. Afrika ülkelerinde ise bu durum daha da farklıdır. Gelir dağılımının en adaletsiz dağıtıldığı kıtalardan birisidir.

1.3.4.2. Lorenz Eğrisi

1905 yılında Amerikalı istatistikçi M.O. Lorenz tarafından bulunan Lorenz Eğrisi, gelir dağılımındaki eşitsizliğin çizim ile gösterilmesidir. Lorenz eğrisi, gelir dağılımı çalışmalarında yaygın olarak kullanılan yollardan birisidir.

Şekil 1. Lorenz Eğrisi

Şekil 1'de, yatay eksen birey veya hane halklarının nüfusunun birikimli yüzde payları, dikey ekseninde ise bu birey veya hane halklarının elde ettikleri gelirin birikimli yüzde payları yer almaktadır. Şekil 1'de görülen köşegen (OL) üzerindeki her noktada nüfus yüzdesi ile bu nüfusa karşılık gelen gelir yüzdesi birbirine eşittir. Bir ülkedeki gelir bölüşümünde mutlak eşitliği ifade eden Eş bölüşüm doğrusu üzerindeki her noktada, nüfusun belli bir yüzdesi, gelirin aynı yüzdesini almaktadır. Sol alt köşeden başlayıp önce yatay, sonra dikey eksen boyunca ilerleyen ters L biçimindeki iki doğru parçasının konumu tam bir eşitsizlik halini ifade etmektedir. Lorenz Eğrisi de bu ikisi arasında kalmaktadır. Bu bağlamda gelir dağılımı eşitliğe yaklaştıkça, Lorenz Eğrisi de OL doğrusuna yaklaşmaktadır. Lorenz eğrisinin OL doğrusundan uzaklaşması, gelir dağılımının eşitlikten uzaklaşması anlamına gelmektedir (Bütçe Dünya Dergisi, 2010).

1.3.4.3. Yüzde Paylar Analizi Göstergesi

Gelir dağılımını ne düzeyde eşit dağıldığını incelemek için hane halkları %5'lik 20 gruba, %10'luk 10 gruba veya %20'lik 5 gruba ayrılarak grupların toplam gelirden aldıkları paylar karşılaştırılmaktadır (Pehlivan, 2009: 43-44).

Hane gelirlerine ilişkin yüzde payların hesaplanabilmesi için haneler toplam kullanılabilir gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanır ve hangi yüzde paylar analizi yapılacaksa haneler o sayıda gruba ayrılır. Her yüzde gruba düşen kullanılabilir gelir, toplam kullanılabilir gelire oranlanarak hanelerin gelirine ilişkin yüzde paylarına ulaşılır. Bu analizde gelirin eşit dağılması için her grubun gelirden aldığı pay ile toplam nüfustan aldığı pay eşit olmalıdır (Kubar, 2011: 233).

1.3.5. Küreselleşmenin Gelişmiş Ülkelerdeki Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Gelişmiş Ülke ekonomilerindeki gelir dağılımında meydana gelen adaletsizlikler özellikle 1945'li yıllardan sonra refah devletinin gelişimi ve devletin sosyal yardım hizmetlerinin üretiminde üstlendiği rolle beraber, 1950 ve 1960'lı yıllarda eşitsizlik giderek azalmıştır. Bu durumun önemli sebepleri ise işsizlikteki düşüş ve sosyal güvenlik harcamalarındaki hızlı genişlemedir. Bu süreç 1970'lerin sonuna kadar devam etmiş, 1970'lerin sonlarında ise durum tersine dönmüştür. 1970'lerin başına petrol şoku ve Bretton Woods sisteminin çöküşüyle beraber özellikle Gelişmiş Ülkelerde işgücü piyasalarında güvensizlik ortamına geri gelinmiştir. Genel olarak bakıldığında gelir dağılımındaki eşitsizliğin önce Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Avustralya ve Yeni Zelanda'da artışı gözlenmiştir. Gelir eşitsizliğindeki ciddi artış, kazanç eşitsizliklerindeki artışla açıklanabilir. Bu kazanç eşitsizlikleri ise üç temele dayanır. Emek kurumlarının erozyonu, beceriye dayalı nitelikli gelişme, ticari serbestleşme etkisidir. Topu sözleşmelerin merkezilikten çıkarılması ve esnek emek piyasaları gibi uygulamalar da eşitsizliği ciddi derecede arttırmıştır. Gelişmiş Ülkeler 1973 yılından itibaren sabit sermaye yatırımları, verimlilik artışı ve işgücü arzı arasında var olan büyük dengesizlikten dolayı sıkıntı yaşamaktadırlar. Sınırlayıcı makroekonomik politikalar ve mali piyasalardaki istikrarsızlık eşitsizliğin artmasındaki en önemli etkenlerdendir (Konukman ve Çiftçi, 2008: 68-70).

1.3.6. Küreselleşmenin Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri

Gelir dağılımı ve yoksulluk açısından küreselleşme sürecinin Gelişmekte Olan Ülkeler üzerindeki etkileri kısa ve uzun dönemli olarak sınıflandırabiliriz. Kısa dönemde, hükümetlerin dış piyasaya açılma stratejisinden dolayı faizlerin ciddi seviyelere yükselişi ve ücretli çalışanların gelir seviyelerinin düşüşü gelir dağılımındaki eşitsizliğe sebep olan en önemli unsurlardandır. Aynı zamanda hükümetlerin dolaylı vergiler yoluna gitmesi de ücretleri düşüren, istihdamı azaltan bir sonuç ortaya koymaktadır. Bu süreçte doğrudan yabancı sermaye ve teknoloji çekebilen, ihracat gelirlerini artırabilen ülkeler, ücretlerde ve istihdamda artış yaşarken, bu gibi etkenleri gerçekleştiremeyen ülkeler ise yoksulluğa sürüklenmişlerdir. Uzun dönemde gelişmekte olan ülkelerin uluslararası piyasada rekabet gücüne erişip erişemedikleri, teknoloji ve nitelikli işgücünde gelişme gösterip gösteremedikleri, ekonomilerinin istikrarlı bir büyüme sağlayıp sağlayamadıkları gelir eşitsizliğini etkileyen önemli unsurlardır (Konukman ve Çiftçi,2008: 70-71).

Tablo 1. Bölgeler İtibariyle Ortalama Gini Katsayısı Değerleri

Bölgeler	1980-1989	1990-1999	2000-2010
Avrupa& Merkezi Asya	24,28	34,18	33,05
Kuzey Amerika	29,85	31,95	33,85
Güney Asya	30,92	32,43	35,36
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	41,26	37,51	36,13
Doğu Asya ve Pasifik	38,28	37,77	38,68
Sahra Altı Afrika	42,15	46,15	43,79
Latin Amerika ve Karayip	50,25	50,44	52,09

Kaynak: Artan ve Kalaycı, 2014: 71

Tabloda 1980 sonrası bölgeler bazında Gini katsayısı verileri ışığında gelir dağılımının adaletsizliği yer almıştır. 1980’li yıllarda tüm dünyayı etkisi altına alan

küreselleşmenin gelir dağılımındaki adaletsizliği de arttırdığı açıkça görülmektedir. 1980’li yıllardan sonra Avrupa-Merkezi Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ve Sahra Altı Afrika bölgeleri haricindeki tüm bölgelerde gelir dağılımındaki adaletsizlik, Gini katsayıları verileri artış göstermiştir. Bu bölgeler arasında gelir dağılımı adaletsizliği en düşük bölgeler Avrupa-Merkezi Asya ve Kuzey Amerika iken, gelir dağılımı adaletsizliği en yüksek olan bölgeler ise Latin Amerika-Karayip ve Sahra Altı Afrika olmuştur. Yüksek gelir düzeyine sahip ülkeler ile düşük ve orta gelirli ülkeler arasındaki gelir uçurumunun giderek yükselmesi, küresel düzeydeki mevcut ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntıları daha da fazlalaştırmıştır. Yapısal sorunlar çözülemediğinden dolayı gelir dağılımındaki eşitsizliklerin de ciddi seviyede artarken, bu sorunun çözülebilmesi uygulanacak doğru politikaların yanında ülkelerin dış dünyaya ile entegrasyonunun hangi boyutta olması gerektiği de önemli bir hal almıştır (Artan ve Kalaycı, 2014: 71).

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SERBESTLEŞME DÖNEMLERİ

2.1.1. Liberal İktisat Dönemi (1950-1960)

Türkiye'de 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti hükümeti, ekonomide her alanda serbestleşme sürecine başladı. Hükümet ekonomik kalkınmanın yolunun rekabetçi piyasalardan geçtiğine inanıyordu. Bu dönemde yaşanan gelişmeler şu şekildedir;

- İthalat 1950 yılında %60-65 oranında serbestleştirilmiştir,
- Fiyat kontrolleri kaldırılmıştır,
- Banka kredi faizleri aşağı çekilerek, özel kesimin daha fazla kredi kullanmasına olanak sağlanmış,
- Tarımda makineleşmeyi artırmak için yeni traktörler ithal edilmiş,
- 1954 yılına kadar yeni KİT kurulmamış,
- 1950-1960 yılları arasındaki dönemde tarıma, karayolu altyapısına, haberleşmeye ve enerji sektörüne daha fazla kaynak aktarılmıştır.

1950-1960 döneminin genel değerlendirmesini yapacak olursak, 1950'de Demokrat Parti'nin iktidar olmasından 1954 yılına kadar, dışa kapalı ve korumacı, içe dönük iktisat politikaları hızla terk edilmiş, serbest dış ticaret rejimi benimsenerek, dış pazarlara yönelik kalkınma politikası izlenmiştir. Ancak ithalatta yaşanan artışlar, dış ticaret açığını derinleştirmiş, ekonomi, dışa bağımlı, kredi, yabancı sermaye yatırımlarına dayanarak kendi kendini zor idare edecek duruma gelmiştir. Fazlaşan dış açıkların finanse edilmesi ise döviz bağımlılığı koşullarının yaratılma sürecini hızlandırmıştır. 1954 yılından itibaren gerek dış ticarete gerek tarım sektöründe meydana gelen daralmalar sonucunda tarıma ve dış ticarete dayalı sanayileşme politikası terk edilerek, yerine sanayileşmeye öncelik tanıyan, ithal ikamesine yönelik politikalar tercih edilmiştir (Kanca, 2012: 60).

2.1.2. Planlı Kalkınma Dönemi (1960-1980)

Sanayi mallarının ithalatının giderek artması ülkede ekonomik kalkınmanın planlı ve programlı bir şekilde yapılmasını zorunlu kılmıştır. 1960-1980 yılları arası dönemde uygulanan planlı kalkınma politikası, 1950’li yıllarda DP döneminde uygulanan plansız liberal ekonomik politikalara karşı bir tepki olarak uygulamaya konulmuştur. Türkiye askeri iktidarın getirdiği ekonomik planlamayı yeniden demokrasiye geçtikten ve merkez-sağ eğilimli Adalet Partisi iktidar olduktan sonra da sürdürdü. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 yılları arasında yürürlükte kaldı. 1963-1967 döneminde ülkede ekonomik kalkınmayı sağlamak için özel sektörün bütün yatırımları tek başına yürütemeyeceği ve bu sebepten dolayı devletin müdahalesinin gerektiği konusunda ortak düşünce hâkimdi. Fakat devlet bu işlemi özel sektörün faaliyetlerini de engellemeyecek şekilde yapmalıydı. 1950’li yıllarda ithal edilen tüketim malları 1960 ve 1970’li yıllarda yerli sanayiciler tarafından üretilecekti. Bununla birlikte yerli üretim özendirilecek ve yapılan ithalat çerçevesinde karşılaşılan döviz sıkıntısı da çözülmeye çalışılacaktı. Bu yıllarda yapılan kamu yatırımları daha çok özel sektörün gereksinimini karşılayacak ara malları üzerine yoğunlaşmıştı. Ekonomi bu uyguladığı politikayla ekonomide başarı sağladı. 1972 sonrasında petrol fiyatlarının yükselmesi Türkiye ekonomisinde de sıkıntılara yol açmıştı. 1977 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı ihracatın azalmasından dolayı düştü. 1979 yılında GSMH’deki artış negatif doğrultuda olmuş, dış borçlar yükselmişti. Bu yaşanan sıkıntılardan dolayı da hükümet yeni arayışlara girmiştir (Baymaz, s.5-10).

2.1.3. Türkiye’nin Serbestleşmeye Geçiş Süreci

Türkiye’de 1980 öncesinde finansal piyasaların durumu aşağıda belirtilen maddeler halinde özetlenebilir:

1. Mevduat ve kredi faiz oranları kontrol altındaydı, yüksek ve dalgalı enflasyon ortamında kredi ve mevduat reel faiz oranları genel olarak negatif düzeydeydi.

2. Bankaların ve mevduat sahiplerinin döviz işlemlerine ciddi sınırlamalar getirilmişti.

3. Kişilerin portföylerinde döviz bulundurma imkânları yoktu.
4. Tercihli kredi yoluyla birçok sektöre sübvansiyon sağlanmaktaydı. Merkez Bankası para politikasının oluşturulmasında tercihli kredilerin yeri önem arz etmekteydi.
5. Kalkınmada öncelikli sektörler ucuz kredi sağlanmaktaydı.
6. Mali piyasalarda gerçekleşen işlemler ve buradan elde edilen gelirler görece olarak daha fazla vergilendirilmekteydi. Aracılık hizmetinin maliyeti fazlaydı.
7. Kurumsallaşmış bir mali sistem yoktu.
8. Yabancı ve yerli bankaların mali sisteme katılmalarına ciddi sınırlamalar getirilmişti.
9. Şirketlerin olmazsa olmaz finans kaynaqları banka kredileriydi. Menkul kıymet piyasasının olmamasından dolayı şirketlerin hisselerini satmaları karşılığında finansman kaynağı oluşturma olanakları yoktu. Pay sahipliği kanalıyla çok ortaklı şirket oluşumu denenmiş, başarı sağlanamamıştı.
10. Disponibilite ve zorunlu karşılık oranları görece olarak fazlaydı.
11. TL piyasası yok denecek kadar azdı.
12. Şirket ve banka sahipliği iç içe geçmişti.

Bu durumlardan dolayı ekonomide mali sistemin etkinliği ciddi seviye azalmaktaydı. 24 Ocak Kararlarının alınmasındaki ana düşünce Türkiye'nin ithal ikameci politikaları terk edip ihracata dayalı bir büyüme modelini benimsemesiydi. Mali kesimle ilgili gerçekleştirilmesi gereken konu ise, devletin müdahalelerinin azaltılarak, bütçe açığına karşı alınacak önlem ve sistemin fonlarının yönünü mali sektöre çevirme isteğidir (Binay ve Kunter, 1998: 9).

2.1.3.1. 24 Ocak Kararları

24 Ocak 1980 yılına kadar uygulanan ithal edilen mallar yerine ülkenin kendi üretimini yapması yani ithal ikameci sanayileşme politikası, 1973 yılında başlayan petrol şoku ve Bretton Woods Sisteminin çökmesiyle başlayan ve 1978-1980 ödemeler dengesinde yaşanan krizle devam eden süreçte son bulmuştur.

24 Ocak Kararları, Türkiye'nin küresel pazara eklemelenmesini sembolize eden önemli bir dönüşüm noktasıdır. 24 Ocak Kararları konusunda iki ayrı görüşten bahsetmek gerekir. Bunlardan birincisi Türkiye'nin dış dünyaya açılıp ve çağın yeniliklerine ayak uydurmak için bir fırsat olduğunu ifade eden bir görüştür. İkincisi ise Türkiye'yi tek taraflı ve tam olarak yabancı sermayeye açan tarım, sanayi ve ticaret alanlarında ulusal amaçlardan uzaklaşılmasına sebep olan uyum programlarını kapsayan politikalar olarak nitelendiren görüştür (Öztürk, Nas ve İçöz, 2008: 16).

Küreselleşme olgusu, ulusal ekonomilerin dünya piyasalarıyla eklemelenmesi ve bütün iktisadi karar süreçlerinin giderek dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesi tanımından yola çıkarak 1970'li yıllardan itibaren bu uluslararası birikim süreci hız kazanmış ve teknolojik gelişmelerin de desteğini alarak bütün dünyayı tek bir pazara dönüştürmüştür. Türkiye ekonomisi 1980'li yıllardan başlayarak gerçekleştirdiği bir dizi dönüşüm aracılığıyla bu sürece katılmıştır (Yeldan, 2001: 13-14).

2.1.3.2. Krizden Çıkış İçin Alınan Önlemler

Krize son vermek amacıyla 24 Ocak 1980 ekonomik istikrar tedbirleri, klasik istikrar tedbirlerinden çok daha farklı olmuştur. 1980 öncesi ithal ikameci sanayileşme politikalarından vazgeçilip dışa açık ihracata dayalı bir politika uygulanması öngörülmüştür.

24 Ocak Kararlarının alınmasındaki amaçları şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Türkiye'nin "serbest piyasa ekonomisine" geçmesini ve uluslararası sermaye ile bütünlük sağlanması,
2. Dışa kapalı bir ekonomi modeli yerine dünya sermayesi ile bütünleşen bir ekonomi modeline geçiş amaçlanmaktaydı,
3. İthal ikameci sanayileşme politikaları yerine ihracata dayalı bir politika benimsenerek, döviz girişinin sağlanması hedeflenmekteydi,
4. Kamunun fiyat denetimlerinde olabildiğince taraf olmaması ve fiyatlar genel seviyesinin piyasada oluşan arz ve talebe göre belirlenmesi hedefi söz konusuydu,

5. Kamunun ekonomi içindeki payı azaltılıp, özel kesim ön plana çıkarılacak, sermaye piyasaları oluşturulacak, kambiyo rejimi serbestleştirilecek. Tüm bunların gerçekleşebilmesi için kurumsal ve yapısal düzenlemeler hayata geçirilmiştir,

6. Faiz hadlerinin artık devlet tarafından değil piyasa tarafından belirlenmesi ve enflasyon üzerinde faizin hayata geçirilmesi yani reel faizin oluşmasına olanak tanıyordu (Öztürk, 2013).

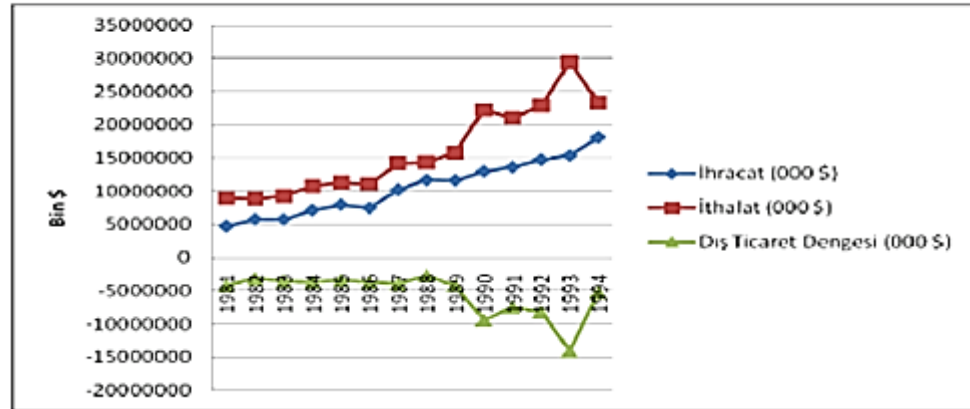
2.1.4. Yapısal Düzenlemeler: Aşamalı Tam Serbestleşmeye Geçiş

Bu süreçte Türkiye önce ticari serbestleşmeye başlamış, süreç 1996 Gümrük Birliği anlaşmasıyla son bulmuştur. İkinci süreç iç mali serbestleşme politikaları 24 Ocak kararlarının ardından uygulanmaya başlanmış ve 1989 dış sermaye hesabının serbestleşmesi ile süreç tamamlanarak, tamamen liberal, dışa açık bir yapı meydana getirilmiştir.

2.1.4.1. Ticari Serbestleşme Süreci

24 Ocak kararlarının alınmasında en önemli etkenler, enflasyon artışının kontrol altında tutulması ve dış açık sorununu çözebilmek için ihracatın iyi seviyelere getirilmesidir. Bu önemli etkenlerle birlikte, yatırım, üretim ve istihdamda da iyileştirmelere gitmek ve toplumsal ve sosyal adaletin sağlanması da amaçlanmıştır. Bunları gerçekleştirebilmek için dışa açık bir ekonomik yapılanma politikası izlenmeye başlanmıştır. Bu bağlamda dış ticarete korumacılık ve miktar kısıtlamaları kaldırılmış, sabit kur rejiminden vazgeçilmiş, üretime ihracata yönelik bir şekilde her türlü teşvik verilmiştir. Ticari serbestleşme politikaları 1980 yılından itibaren kademe kademe uygulamaya konularak, 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması'na bağlı olarak, 1996 başından itibaren AB ile Gümrük Birliği anlaşmasıyla süreç tamamlanmıştır. Bu süreçte 1980 öncesiyle karşılaştırıldığında ihracatta ciddi bir pozitif sonuç elde edilmiştir. Burada böylesi bir farkın oluşmasında da teşvikin faktörü büyüktür (Miynat, 2004: 218-219).

Şekil 2. Dış Ticaret Göstergeleri, 1981-1994

Kaynak: Özel, 2011: 81

Şekil 2, bize Türkiye'nin 1981-1994 yılları arasında dış ticaretinin durumunu göstermektedir. 1980 yılından itibaren ihracatta azımsanmayacak düzeyde artış yaşanmıştır. Bunun sebebi ise 24 Ocak istikrar programında alınan kararlar, teşvikler, ücret ve maaşların enflasyonun altında tutularak iç talebin daraltılması sonucu ihracatçıların dış piyasada rekabet edebilme potansiyelinin yükseltilmesi bir ortamın oluşturulması önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde uygulanan devalüasyon politikalarıyla ücretli kesimin satın alma gücü azaltılmış ihracatçıların da dış piyasada rekabet edebilmeleri sağlanmıştır. Şekil 2'de 1988 yılına kadar dış ticaret açığında önem arz edecek bir gelişme yaşanmamıştır. 1989 ve 1990 yıllarına gelindiğinde dış ticaret açığı ciddi artış sağlamıştır. 1990'lı yılların başından itibaren uygulanan politikalar ve TL'nin değerlenmesi sonucunda dış ticaret dengesizliği yaşanmıştır. Bir başka ifadeyle ithalat yükselmiş, ihracat düşmüştür. 1994 yılına geldiğimizde ise durumun tersine döndüğü ihracatın artıp ithalatın düştüğü görülmüştür bunun sebebi ise 1994 yılında yapılan yüksek oranlı devalüasyonlardır (Özel, 2011: 84-86).

2.1.4.2. Finansal Serbestleşme Süreci

1980 sonrası dönemde serbestleşme çerçevesinde, finansal serbestleşme sürecinin ilk aşaması olarak, sabit kur sisteminden vazgeçilmiştir. 1980 öncesi dönemde kontrolü devlette olan kurlar ekonomik şartlara bağlı olarak belirlenmekteydi. Özellikle ihracat açısından aşırı değerlenen Türk Lirası'nın teşvik edici bir unsur olmaktan çıkmasıyla, 24 Ocak İstikrar Kararlarıyla sabit kur sistemi yerini esnek kur politikasına

bırakmıştır. Esnek kur politikası, Türk Lirası'nın büyük ölçüde devalüasyonu ile başlamıştır. ABD doları 47,1 TL'den, 70 TL 'sına çıkmıştır. Esnek kur politikasının başlangıcının hemen ardından Mayıs 1981'de Merkez Bankası “günlük kur” ayarlamalarına başlamıştır. 1982 sonundan itibaren de ticari bankalara döviz bulundurma izni verilmiştir. Bu düzenlemedeki esas amaç, yurtdışından ve paralel piyasalardan bankacılık sistemine döviz transferi gerçekleştirmek ve dışarı sermaye çıkışına engel olmaktır. Bu düzenleme ile birlikte faiz oranları da serbest bırakılmıştır. Türkiye’de 1980 sonrası yapısal değişimin temelini mali kesim reformları oluşturmuştur. Bu reformların ana felsefesi, sistem üzerindeki sınırlamaların kaldırılması ve bankacılık sektörüne girişin teşvik edilmesidir. 1981 yılında Sermaye Piyasaları Kanunu çıkarılmıştır, 1983 yılında ise “Sermaye Piyasası Kurumu” (SPK) işlerlik kazanmıştır. Hisse senetleri ve bono alım-satımının yapılacağı piyasayı düzenlemek ve kontrol etmek bu kurumun görevleri arasındadır.

Mayıs 1985’den itibaren Merkez Bankası, hazine, tahvil ve bonolarını her hafta açık artırmayla piyasaya sürmeye başlamıştır. 1986’da Merkez Bankası Bankalar arası Para Piyasası’nı kurmuştur (Miynat, 2004: 219-220).

1982 bankacılık krizinden sonra sisteme güven sağlamak amacıyla 1983 yılındaki Bankalar Yasası ile beraber Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kurulmuştur. Bu fonla birlikte tasarruflar belli bir üst sınıra kadar (6 milyon lira) devlet güvencesine alınmıştır. Bu fonun amacı mevduat sahiplerini bankacılık krizlerinin olumsuz etkilerine karşı korumak, bankacılık sistemine tekrar güven sağlamaktır (Binay ve Kunter, 1998: 35).

2.1.5. 1989 Kararları ve Finansal Serbestleşme

Türkiye’de 1980’den sonra uygulanan ekonomik reform sürecinin 1988 yılına gelindiğinde hızında düşüş meydana geldiği görülmektedir. 1988’den itibaren ekonomik reformlar reel üretim kesimine yönelik değil, finans sektörüne yönelik değişikliklere ilişkin uygulanması amaçlanan politikalarla karşımıza çıkmaktadır. 1989 yılında çıkartılan 32 Sayılı Kararname, bu politika değişikliklerinin en fazla önem arz edenidir. Bu kararname, Türkiye ekonomisinin küreselleşme sürecinde dışa açılma konusunda önemli bir adım atmasına sebep olmuştur (Yeldan, 2005: 39-40).

32 Sayılı Kararname ile getirilen düzenlemeler şu şekildedir (TCMB, 2002: 16-17).

1. Türkiye’de yerleşik kişiler, bankalar ve özel finans kurumlarından hiçbir sınırlama olmaksızın döviz alabilirler ve döviz bulundurmak için herhangi bir sınırlamaya tabi değildirler,

2. Yurtdışında yerleşik kişilerin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası’nda (İMKB) kote edilmiş ve SPK izniyle çıkarılmış her türlü menkul kıymeti almaları ve satmaları serbesttir,

3. Türkiye’de yerleşik kişiler, Türkiye’de yerleşik olmayan kişilere verdikleri her türlü hizmet karşılığında aldıkları döviz ülke içine getirebilirler,

4. Türkiye’de yerleşik kişilerin bankalar ve özel finans kurumlar aracılığıyla, yabancı borsalarda kota edilmiş menkul kıymetleri; TCMB tarafından alım satımı yapılan yabancı para birimleri cinsinden hazine bonosu ve devlet tahvillerini satın almaları ve satmaları ve bu kıymetlerin alış bedellerini yurtdışına transfer etmeleri serbesttir,

5. Yabancı sermayenin satışından ya da transferinden doğan bankalar ya da özel finans kurumları aracılığıyla ülke dışına transfer edebilirler,

6. Türkiye’de yerleşik kişilerin, yurtdışında menkul kıymet çıkarmaları, piyasaya sürmeleri ve satmaları serbesttir. Türkiye’de yerleşik kişilerin yurtdışından menkul kıymet getirmeleri ve yanlarında yurtdışına çıkarmaları serbesttir,

7. Yurtdışından döviz kredi almak serbesttir,

8. Türkiye’de yerleşik olmayan kişilerin TL hesap açtırmaları ve bu hesaplara ilişkin anapara ve faizleri TL ya da döviz olarak transfer etmeleri serbesttir,

9. Gayrimenkul satışları üzerinde yasak kaldırılmıştır ve gayrimenkul satışından elde edilen gelirin transfer edilmesi serbesttir,

10. Türkiye’de yerleşik olmayan kişilerin döviz almaları, transfer ettirmeleri ve yurtdışına TL göndermeleri serbesttir,

11. Türkiye’de yerleşik kişilerin yurtdışında temsilcilik ve irtibat büroları vb. serbesttir,

12. Bankalar ve özel finans kurumları ithalat, ihracat ve görünmez transferler dışında 500.000 ABD doları eş değeri döviz tutarını aşan transferleri bildirmekle yükümlüdürler.

Finansal serbestleşme politikalarının arkasındaki itici güç, tasarrufları yükselterek ekonomik etkinliği geliştirmek ve bununla beraber ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Fakat kısa dönem sermaye hareketleri finansal kırılganlığı artırmakta ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde krize sebep olmaktadır (Balkan ve Yeldan, 2002: 39).

2.1.6. Serbestleşme Sürecinde Krizler ve İstikrar Programları

Türkiye 1989 yılında tam serbestleşmeye geçtikten sonra, daha çok dışsal faktörlere bağlı kriz boyutlarında istikrarsızlıklar yaşamıştır. İlk finansal kriz 1994 yılında meydana gelmiştir. Bu krizin ardından on yıl geçmeden 2000-2001 finansal krizleri ortaya çıkmış ve sonrasında sıkı istikrar programları uygulamaya konulmuştur. Bu krizlerin ikisinde de kısa vadeli sermaye hareketleri tetikleyici olmuştur.

2.1.6.1. 1994 Krizi ve 5 Nisan Kararları

Türkiye'nin 1980 öncesindeki durumu birçok yönden Latin Amerika ülkeleriyle benzerlik taşıyordu. Bu ülkelerin çoğunda yaşandığı gibi Türkiye'de de yüksek enflasyon, dış borç (daha çok kısa vadeli), artan işsizlik, ithalat tıkanıklıkları ve ihracatta yaşanan durgunluklar baş göstermişti. 1980 öncesinden uygulanan finansal baskı politikaları finansal piyasaların gelişmemesine ve tasarruf oranlarının azalmasına sebep olmuştur. Bu gibi sıkıntılara ilaveten ülkede ciddi çapta siyasi istikrarsızlıklar söz konusuydu (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002: 120).

Türkiye yaşadığı bu krizden kurtulmak için 24 Ocak 1980 yılında IMF ile yapılan anlaşma ile tasarruf tedbirleri yürürlüğe konmuş, ihracatta artışlar yaşanarak, dış ödemeler dengesinde iyileşmeler meydana gelmiştir. 1988 yılından itibaren kurun değerlenme sürecine girmesi ile ithalatta ciddi artışlar meydana gelmiştir. 1989 yılında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile TL reel olarak değerlenmeye başlamış ve bununla birlikte faiz oranları da artmıştır. Artan faiz oranları, sıcak para girişi için ortam hazırlarken bir yandan da dış borçları ödeyebilmek amacıyla da iç borçlanmaya gidilmiştir. 1994 krizini, yurtiçinde makro değişkenlerin birbirini olumsuz etkilemesi ve gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde yaşanan durgunluk, birlikte etkilemiştir. 1990-1994 yılları arasında Körfez krizinin sonrasında hükümet genişletici maliye politikaları ile efektif talebi canlı hale getirme yoluna gitmiştir. Talep artışının istikrarlı bir şekilde

devam edebilmesi amacıyla döviz kurunda baskılamaya gidilmiş, KİT açıkları, ücret artışları, terörle mücadele harcamaları kamu açıklarını önemli düzeyde yükseltmiştir. 1988-1993 yılları arasında kamu sektörü borçlanma gereği hızlı bir yükseliş göstermiştir. 1990 yılında KSBG (Kamu Sektörü Borçlanma Gereği)'nin GSMH'ya oranı %8 iken, 1993 yılında bu oran %13'e çıkmıştır. İç borç stoğunun GSMH'ya oranı ise aynı tarihlerde %6,2'den %13,3'e yükselmiştir. 1993 yılının sonlarında spekülative sıcak paranın İMKB'ye kayması umuduyla kamudaki artan faiz yükünü düşürmek için piyasaya likidite sürülmüştür. Fakat bu beklentiler olumlu yönde gelişmeyince kurlar yükselmiş ve cari işlemler bilançosu çok ciddi seviyede açıklar vermiştir (Danışoğlu, 2007: 6).

1993 yılında nisbi olarak daha da olumsuz bir hal alan kamu dengesine ilaveten, 1994 yılına ait bütçe tasarısında bütçe açığının daraltılmasına yönelik tedbirler öngörülmemiş olduğundan finansal piyasalarda oluşan tedirginlik ciddi düzeye ulaşmıştır. Bu noktada cari işlemlerin sürdürülebilirliği konusundaki endişeler de yaşanan tedirginliği daha da artırmıştır. Sonuçta yurtdışından döviz cinsinden kısa vadeli borçlanarak Türk lirası cinsinden aktiflere sahip olan bankacılık kesimi Merkez Bankasından döviz satın alarak açığı kapatabilmek için döviz taleplerini önemli ölçüde artırmıştır. Merkez Bankası ise rezervlerini korumak maksadıyla bankalar arası para piyasasına müdahale ederek gecelik borçlanma faizlerinin çok yüksek düzeylere artışına sebep olmuştur. Merkez Bankası Ocak 1994 sonunda ABD dolarına karşı nominal döviz kurunu %13,6, 6-7 Nisan tarihlerinde ise %38,9 ve %24,6 oranlarında artırmak zorunda kalmıştır. Fakat Merkez Bankası Aralık 1993-Mart 1994 döneminde 3,9 milyar ABD doları kadar rezervlerinde kayıp yaşamıştır. Uygulanan devalüasyonlarla birlikte Türk lirası 1994 yılında %36,9 oranında reel değer kaybı yaşamıştır. Cari işlemler açığı 1994 yılında fazlaya dönüşmüş, dış ticaret açığı da ciddi seviyede daralmıştır. GSMH %6,1 oranında düşmüş, enflasyon oranı %106,3'e çıkmıştır. 1994 yılında yatırım harcamalarında yaşanan önemli düşüş, toplam yatırımlardaki düşüşü de göz önüne sermektedir (Tiryaki, 2002: 15).

Özetle 1994 krizi, yatırımları düşürmüş, cari işlemler açığını ve dış borç stokunu artırmış, faiz ödemelerini bir miktar yükseltmiş, enflasyonun fırlamasına neden olmuş ve ekonomide istikrarsızlıklara yol açmıştır.

2.1.6.2. 5 Nisan İstikrar Programı

Ekonominin iç ve dış dengelerindeki hızlı bozulma ciddi bir programın geciktirilmeden uygulanmasını zorunlu kılmıştır. 5 Nisan 1994 tarihinde uygulamaya konulan Ekonomik Önlemler Uygulama Planı'nın amacı; enflasyonu hızla düşürmek, Türk Lirasına istikrar kazandırmak, ihracatı teşvik ederek ihracata artış kazandırmak ve hızlandırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sosyal dengeleri de gözeterek sürdürülebilir bir temele oturtmaktır. Bu program çerçevesinde bir dizi önlemler alınmıştır. Bu önlemler aşağıda belirtilmiştir.

2.1.6.2.1 Piyasalarda Dengeleri ve İstikrarı Sağlamaya Yönelik Önlemler

Piyasalarda istikrarı sağlamak için fiyatlardaki yükselme eğiliminin önüne geçilmesi konusunda KİT'de üretilen malların fiyatlarına şok zamlar yapılmıştır, bununla beraber kamu kesiminde ücret ve maaşlar neredeyse dondurulmuştur. Bu durumun sebebi bireylerin satın alma gücü düşürülüp, talep düzeylerini aşağı çekmekti. Döviz piyasası serbest rekabet şartlarına terk edilip, TL'nin devalüasyonu serbest piyasaya bırakılmıştır. Faiz artışları hızlandırılarak, döviz kuru artışlarının önüne geçmek istenilmiştir. Bankalardan mevduat kaçışını ve fonların dövizde yönelimini önlemek amacıyla bankalardaki tüm tasarruf mevduatı sigorta kapsamına alınmıştır. Bu yaşanan gelişme TCMB'nin reeskont penceresi imkanlarını genişletmiştir. Bu uygulanan önlemler banka iflaslarının yaşanmasına engel oldu. Uygulanan bu tedbirlerle talep düzeyleri ciddi şekilde düşürüldü, kapasite kullanım oranları düşürüldü bu da işsizliğin yükselmesine neden oldu (Özgün, 2013: 22-23)

2.1.6.2.2. Kamu Kesimi Mali Dengesini Sağlamaya Yönelik Tedbirler

Devlet bütçesinde katı bir tasarruf uygulaması başlatılarak kamu kesiminde kadrolu ve sözleşmeli personel alımları durdurulmuştur. Kamu yatırım programına yeni projeler eklenmeyip mevcut projeler yap-işlet devret modeli tercih edilmiştir. Kamu gelirlerini artırıcı tedbirler için ise, KİT ürünlerine maliyetlerini karşılayabilecekleri ve hatta kar edebilecekleri oranlarda zamlar yapılmıştır. Yeni vergiler konulmuştur. Ancak özelleştirmelerin gecikmesi ve vergilerden istenilen seviyede gelir elde edilememesi

sebebiyle borç yükü artmış ve bütçe hedefleri gerçekleştirilememiştir (Özgün, 2013: 22-23)

2.1.6.2.3. Ekonomide Yapısal Düzenlemeleri Amaçlayan Önlemler

1994 yılında kriz niteliğine bürünen ekonomik bunalımın temel etkeni yapısal çarpıklıklardır. Yüksek faizli iç ve dış borç ödemeleri devletin bütçesinde önemli bir yük oluşturmuştur. Yapısal düzenlemelerin içerisinde sosyal güvenlik kurumlarının tek bir yerde toplanması ve organizasyonunun yeniden bir yapı içerisine alınması vardır. Tarımda destekleme alımlarının daha rasyonel bir hale getirilmesi ve içeriğinin daraltılması, destekleme fiyatlarının dünya fiyatlarıyla paralel hale getirilmesi, üreticiye teşvik ve tarım ürünleri borsasının kurulması kapsamında çalışmalar yapılmış fakat 1999 yılına kadar hayata geçirilememiştir (Özgün, 2013: 22-23).

2.1.7. 24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması

Uygulanan iki istikrar programının ana hatlarıyla karşılaştırılmasını maddeler halinde şu şekilde özetleyebiliriz.

1. 24 Ocak 1980 Kararları reel sektörde üretim girdilerinin özellikle ithalat yoluyla sağlanmasından doğan sıkıntılar sebebiyle ortaya çıkan krizden dolayı alınmış olup, 5 Nisan Kararları ise finans sektöründe yaşanan sıkıntılardan dolayı alınmıştır. Bu krize para piyasalarında oluşan aşırı likidite ve aşırı değerlenmesi sebebiyle TL'nin değerinin düşürüleceği beklentisi neden olmuştur.

2. 24 Ocak 1980 Kararları ile üretim girdileri için rekabet ortamının oluşturulması ve kaynak kullanımının etkinleştirilmesi öngörülmüştür. 5 Nisan 1994 Kararları, büyük bir hızla gelişip hareket eden kısa vadeli uluslararası sermaye hareketlerinin dikkatli şekilde takibi ve Türkiye açısından denetlenmesi amacıyla ince ayar politikasına yönelik tedbirler alınmıştır.

3. 24 Ocak Kararları, devletin ekonomik alanda faaliyetlerini ve müdahalelerini sınırlandırması ve özel kesimin ekonominin motor gücü olması öngörülmüştür. 5 Nisan 1994 Kararları ile devletin ekonomiden biraz daha çekilerek gözetici, denetleyici ve standart koyucu asli işlevlerine yönelmesi öngörülmüştür.

4. 24 Ocak sonrasında sıkı para politikaları ile başlanıp zamanla gevşeme yaşanmıştır; maliye politikalarında bütçe gelirlerinin artırılması ile ilgili fazla başarı sağlanamamıştır. Enflasyon %25'e düşürülmesine rağmen bu düzeyin altına düşürülemediği ardında da fiyatlar kademeli olarak yükselişe geçmiştir. Büyüme %5,5 düzeyinde devam etmiştir. Reel faizler yüksekliğini korumuştur. 5 Nisan 1994 Kararları sonrasında ise, KİT ürünleri, ücret ve fiyatların askıya alınması, ince ayar kurlar gibi araçlar kullanılmış buna rağmen çıpalamada etkili bir uygulama yaşanmamıştır. Maliye politikalarında kısmi bir etki yaşansa da para politikaları uygulaması enflasyonu olumsuz etkilemiş ve büyüme negatif şekilde gerçekleşmiştir (Köse, 2002: 119-124).

2.1.8. 2000 Yılı Enflasyonu Düşürme Programı

Türkiye 2000 yılında IMF ve Dünya bankasından almış olduğu destekle, ciddi boyutlara ulaşan enflasyon oranını azaltmak amacıyla bir dezenflasyon programını hayata geçirmiştir. Aralık 1999'da IMF'e verilen niyet mektubunda 2000 enflasyonu düşürme programının ana hatları, faiz dışı bütçe dengesinin fazla vermesi, döviz kuru ve para politikalarının tekrar belirlenmesi, sosyal güvenlik, özelleştirme, vergi ve tarım konularında yapısal reformların gerçekleştirilmesidir. Enflasyonunu olumsuz etkilerinden kurtulmak amacıyla kamu harcamalarının azaltılıp vergi gelirlerinin artırılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda IMF ve Dünya Bankası'ndan temin edilecek maliyeti düşük ve vadesi uzun kredilerle reel faizi yüksek ve kısa vadeli iç borçların finanse edilip düşürülmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda faiz dışı bütçe fazlasının 7,5 milyar dolar fazla vermesi ana hedef olmuştur (Güloğlu ve Altunoğlu, 2002: 127).

2000 yılında uygulamaya konulan programdaki en temel eksiklik döviz kurları ve ücretleri kontrol altında tutup sadece enflasyonu düşürmektir. Program enflasyonun kontrolünde arzın artmasına değil talebin düşürülmesine öncelik tanıyordu (Ertuna, 2001: 12).

2000 yılı enflasyonu düşürme programında amaçlanan stratejiler istenildiği gibi tutturulmasa bile, 14 yıllık bir süreçten sonra enflasyonun %40'ın altına düşmesi, faiz oranlarının ciddi düzeyde düşmesi ekonomide bir iyimserlik havası yaratmıştı. Fakat döviz kurlarında meydana gelen yükselişin enflasyon oranının çok aşağısında kalması TL'nin ciddi değer kazanmasına bu durum ise ihracatın ithalatı karşılama oranının bir önceki yıla göre düşüş yaşanmasına sebep oldu. 2000 yılında 1999 yılına göre, ihracat

gelirlerinde artış olmayıp, ithalatta yaşanan artış dış ticaret açığının büyümesine neden olmuştur, bununla beraber mali piyasalarda likidite sıkışıklığı yaşandı (Şamiloğlu, 2001: 2).

2.1.9. Şubat 2001 Krizi

Bu krizin başlangıcı, 19 Şubat 2001 tarihinde siyasal alanda oluşan bir tartışmayla meydana gelmiştir. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasındaki bir tartışma büyük ölçekli döviz spekülasyonuna bir saldırının başlangıç noktası olmuştur. Döviz rezervinin toplam değeri yaklaşık 25 milyar dolar olan Türkiye’de sistemden 7 ile 10 milyar dolar arasında döviz atağı şeklindeki bir çekilme, para piyasalarının dengelerini alt üst edebilecek türden olumsuz bir durumdur (Turan, 2005: 6).

21 Şubatta para piyasalarında gecelik faiz %200’e yükseldi ve ortalama %4018,60 oldu. Kasım krizinde döviz sadece yabancılar saldırırken, Şubat krizinde yabancılarla birlikte yerlilerin özellikle bankaların de saldırısı söz konusu oldu. TCMB bu saldırılara karşı gücü kalmayınca 21 Şubat gecesi kurun dalgalanmaya bırakıldığını beyan etti. On gün içinde kurda yükselme %40'lara ulaştı. Finansal Baskı Endeksi Kasım krizine göre daha fazla sıçrama kaydetti. Enflasyonu Düşürme Programı da bu krizle sonunu getirmiş oldu. Bu krizi tek kelimeyle açıklarsak döviz krizi diye ifade etmemiz doğru olacaktır. Çok ciddi düzeyde yükselen faiz bile döviz talebini önleyememiştir (Uygur, 2001: 23-24).

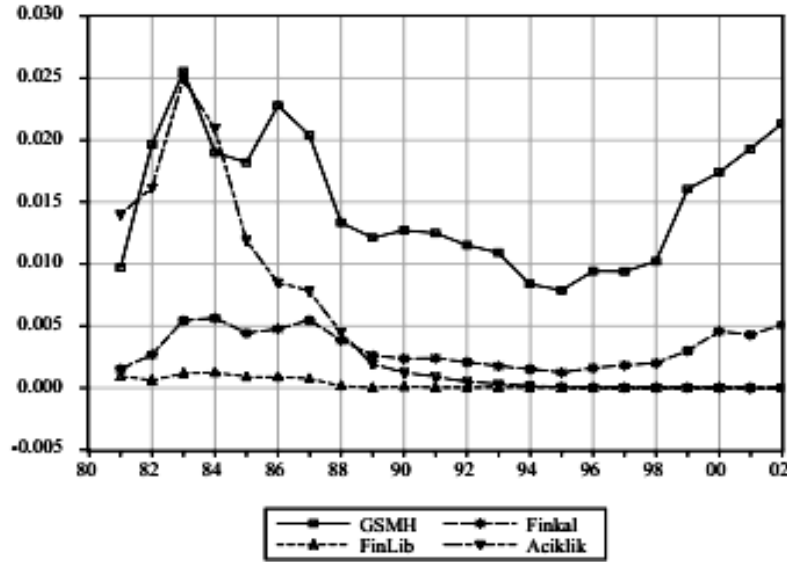
2.1.9.1. Krizin Çözümü İçin Atılan Adımlar

Enflasyon ve faiz oranlarının amaçlanan rakamların çok üstünde gerçekleştiği, ekonominin önemli bir boyutta küçüldüğü Şubat 2001 krizi sonrasında Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı uygulamaya konulmuştur. Bu programın ana hatları şu şekildedir: dış ticaret ve kur politikası, maliye politikası, enflasyonla mücadele politikası ve yapısal reform politikalarıdır. Dış ticaret ve kur politikasında Şubat krizi ile beraber döviz çıpası terk edilerek dalgalı kur uygulamasına geçilmesi öngörülmüştür. IMF'nin 2000 yılı için önerdiği kur çapası da %20 oranında devalüasyon yapılmasını öngörüyordu. Böylelikle enflasyon oranının da zaman içerisinde devalüasyon oranına ulaşacağı bekleniliyordu. Fakat sadece devalüasyonun kontrol altına alınması

enflasyondaki sıkıntıyı gidermeye yetmemiştir. Kur politikasında yaşanan değişimler hükümetin enflasyonla mücadele için öngördüğü enflasyon hedeflemesi oranı ile ilgili belirsizliği daha da artırmıştır. Programın maliye politikasına değinecek olursak; 2000 yılında %4,6 olan konsolide bütçe fazlasının milli gelire oranının 2001 yılında %5,1'e yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bu sebeple faiz dışı harcamalardaki nominal artış, milli gelirin nominal artışının altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu uygulamada sadece kamu harcamalarının daraltılması planlandığından dolayı daraltıcı politikaların bütçe göstergelerindeki olumlu etkileri geçici olmuştur. Vergi politikalarının sonucunda da vergi gelirleri yetersiz kalmış, kamu harcamaları vergi gelirleri yerine iç borçlanma ile finanse edilmiştir (Şimşek, 2007: 59-60).

Sonuç olarak Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın ekonomiye etkileri konusunda başarısının sınırlı kaldığı söylenebilir. Kaynak kullanımında verimliliğin yükseltilmesi, ekonomik olarak rekabetin artırılması, yatırım ve istihdamın istenilen düzeye getirilmesi ve refah seviyesinin artırılması konusunda başarılar gerçekleştirilememiştir.

Şekil 3. Finansal Kalkınma, Açıklık, Finansal Serbestleşme ve GSMH Büyüme İlişkisi

Kaynak: Onur, 2005: 144

Şekil 3 bize Türkiye ekonomisinin finansal kalkınma, finansal serbestleşme, açıklığın 1980-2002 yılları arasındaki gelişimini göstermektedir. Şekilde finansal açıklık için dış ticaret hacmi açığı, finansal kalkınma için M2 para arzı ve finansal

serbestleşme için sermaye hareketleri gösterge olarak alınmıştır. Bu değişkenlerin reel değerleri ve gecikmeleri değerlerinin fiyat indeksleri oranı GSMH'ya oranlanmıştır.

GSMH'nın seyrini incelersek 1980-1983 yıllarında artış göstermiş olup, 1983-1985 yıllarında azalma, 1986 yılında artış, 1987-1998 yılları arasında dalgalanarak azalma, 1999 yılı ve sonrasında ise yükseliş içerisindedir.

Finansal serbestleşme, 1980-1988 yılları arasında artış içerisindedir. 1989 yılı ve sonrasında ise belirli bir düzeyde azalışa geçmiştir. Açıklık, 1980-1983 yılları arasında hızlı bir artış, 1983-1989 yılları arasında ani bir düşüş içindedir. 1990 sonrasında ise küçük seviyelerde azalışa geçmiştir. Finansal kalkınma ise, 1980-1983 arasında artış, 1983-1987 yılları arasında artış ve azalış şeklinde dalgalanma, 1988 sonrasında ise azalışa geçmiştir (Onur, 2005: 143-144).

III. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE 1980 SONRASI İSTİKRAR POLİTİKALARININ VE KRİZLERİN GELİR DAĞILIMINA OLAN ETKİLERİ

Türkiye’de 1980’li yıllara kadar görülen yoksulluk, daha çok ekonomide gelir dağılımı eşitsizliğini düşüren politikalarla ve geleneksel yardımlaşma ile çözülmeye çalışılmaktaydı. Tarımdaki destekleme politikaları, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri, içe dayalı büyüme modelinden kaynaklanan yüksek ücret politikası, gelir dağılımında eşitsizliklerin artmasını önlemiştir. 1980 yılı Türkiye için ciddi bir değişim dönemi olmuştur. 1970’li yılların sonlarında meydana gelen ödemeler dengesi krizini takiben 24 Ocak 1980’de alınan istikrar kararları ile ülke ekonomide yeni bir döneme girmiş, bu dönemden önce uygulanan ithal ikameci politikaların yerini ihracata dayalı sanayileşme politikaları almıştır. 1980’den sonra önemli değişikliklere uğrayan Türkiye Ekonomisi, uygulanan yapısal değişim politikalarının bir sonucu olarak farklı krizlerle karşılaşmıştır. Kamu açıklarının yükselmesi, borçlanmanın sonucu olarak artan enflasyon, işsizliğin yükselmesi ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması bu krizlerin meydana getirdiği olumsuzluklar olmuştur (Yıldırım, Doğan ve Topçuoğlu, 2011: 10-11). Bu bölümde Türkiye’de 1980 sonrası meydana gelen gelişmelerin gelir dağılımına etkilerini inceleyeceğiz.

3.1. İSTİKRAR PROGRAMLARININ GELİR DAĞILIMINI ETKİLEME YOLLARI

Genelde gelir dağılımını etkileyen birçok faktör olmakla birlikte, temelde istikrar programları gelir dağılımını enflasyon, büyüme, devalüasyon ve sıkı bütçe politikaları yoluyla etkilemektedir. Bu konuda Türkiye’nin uygulamış olduğu politikaların gelir dağılımına ne şekilde etki ettiğine değineceğiz.

3.1.1. Ekonomik Büyüme

Türkiye serbestleşme sürecinde iç ve dış kaynaklara bağlı istikrarlı ve düzenli bir büyüme politikası uygulayamamıştır. 1989 tam finansal serbestleşmeye geçildiği döneme kadar iç talep daralmasına bağlı ve bu tarihten sonra da kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı büyüme politikası 1994 kriziyle tıkanma noktasına gelmiştir. 2001

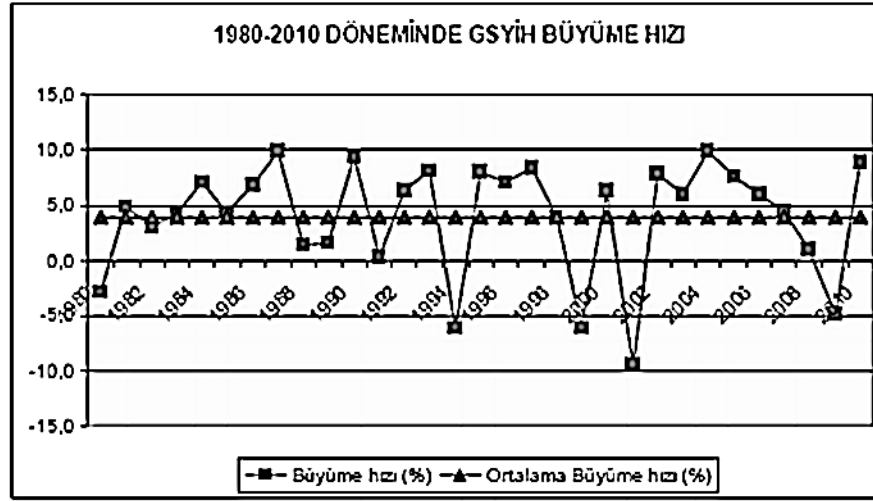
kriziyle de bu stratejilerin istikrarlı bir şekilde uygulanamayacağı düşüncesi oluşmuştur (Miynat, 2004: 279).

1991 yılındaki Körfez Krizi'nin etkisi ile yaşanan petrol fiyatlarında yükselme Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiş ve ekonomi hızlı bir düşüş yaşamıştır. 1993 yılındaki yüksek büyüme hızını 1994 krizi takip etmiş, kriz bankacılık sistemini etkisi altına almış, ekonomi %6,1 küçülmüştür (Tarı ve Kumcu, 2005: 163).

Bu yaşanan krizler ve krizlere bağlı olarak uygulanan politikalar, kişi başına düşen geliri de olumsuz etkilemiştir. Kişi başına düşen gelir 3.065 dolardan 2.165 dolara kadar düşmüştür. Yaklaşık %29,36'lık bir gerileme meydana gelmiştir. Aynı yılda reel ücretler %37 oranında düşmüş, bunlara bağlı olarak da işsizlik %12 seviyelerinden %13'e yükselmiştir. Bu yaşananlar da gelir dağılımında ücretli çalışanlar için olumsuz durum sürmüştür. 2001 krizinin yaşanması ve bu krize bağlı uygulanan politikalar, büyümede negatif yönde %9,1'lik bir oranı göz önüne sermiştir. Büyümede yaşanan bu süreç, kişi başına gelirin 2.987 dolardan 2.143 dolara gerileyerek yaklaşık %28'lik bir düşüşe sebep olmuştur. Aynı zamanda bu da tekrar işsizliği doğurmuş 2001 yılında işsizlik oranı 2000 yılına kıyasla %6,6'dan %8,5'e fırlamıştır. Dışa açık büyümede gerekli yatırımların da gerçekleşmemesi büyümeyi negatif yönde etkilemiş ve gelir dağılımını bozmuştur (Miynat, 2004: 279).

Şekil 4'de, Türkiye'de GSYİH'nın büyüme hızında dalgalanmanın söz konusu olduğu görülmektedir. Özellikle 1980'li liberal dönemler, büyüme hızının dalgalanmasının daha fazla olduğu dönemler olmuştur. Büyümenin en olumsuz biçimde gerçekleştiği yıl 2001 krizinin meydana geldiği yıl olmuştur. Negatif yönde %9,5 gibi bir oranın karşımıza çıktığı 2001 yılı ekonominin ciddi düzeyde etkilendiği yıl olmuştur.

Şekil 4. Türkiye’de Büyüme (1980-2010 GSYİH Büyüme Hızı)

Kaynak: Oruç, 2013: 78

3.1.2. Kamu Harcamaları

Türkiye 1980 yılına geldiğinde piyasa ekonomisine geçmeye karar vermiş ve ciddi düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Döviz kuru ve kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi, dış ticaretin serbestleştirilmesi, sermaye hareketlerinin önündeki kısıtlamaların kaldırılması, devletin müdahalesinin azaltılması gibi düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. 1980’li yılların kamu harcamaları politikası kamu tüketiminin düşürülmesine yönelik uygulanan politikadır. Ancak tüm harcamaları azaltıcı önlemler uygulanmasına karşın kamu harcamaları yükselen nüfusun ve devletin kalkınmaya yönelik aktif rolüne uygun olarak sürekli yükseliş içerisinde olmuştur. 1980 yılından 1989 yılına kadar kamu harcamaları azalış içerisinde olmuştur (Tablo 2). Bu durumun önemli sebebi ise 1984 yılından sonra kamu açıklarının reel faizli iç borçlanma yoluyla karşılanması ile ortaya çıkan ciddi faiz yükü ve personel harcamalarıdır. 1989 yılından sonra kamu harcamalarının finanse edilebilmesi için iç borçlanma tercih edilmiş, tahvil ve bono araç olarak kullanılmıştır. Açığın finanse edilebilmesi için kullanılan tahvil ve bono stokunun payı 1985 yılından itibaren yükselişe geçmiştir. 2002 yılına kadar faiz oranlarının yüksekliği, dövizde yaşanan olumsuzluklar, borçlanma ihtiyacı ve ekonomik krizler kamu harcamalarının/GSYH oranını artırmıştır. 2002 yılından sonra ise sıkı uygulanan politikalar, siyasi istikrarın sağlanması oranı aşağı çekmiştir (Kabaklarlı ve Er, 2014: 271-272).

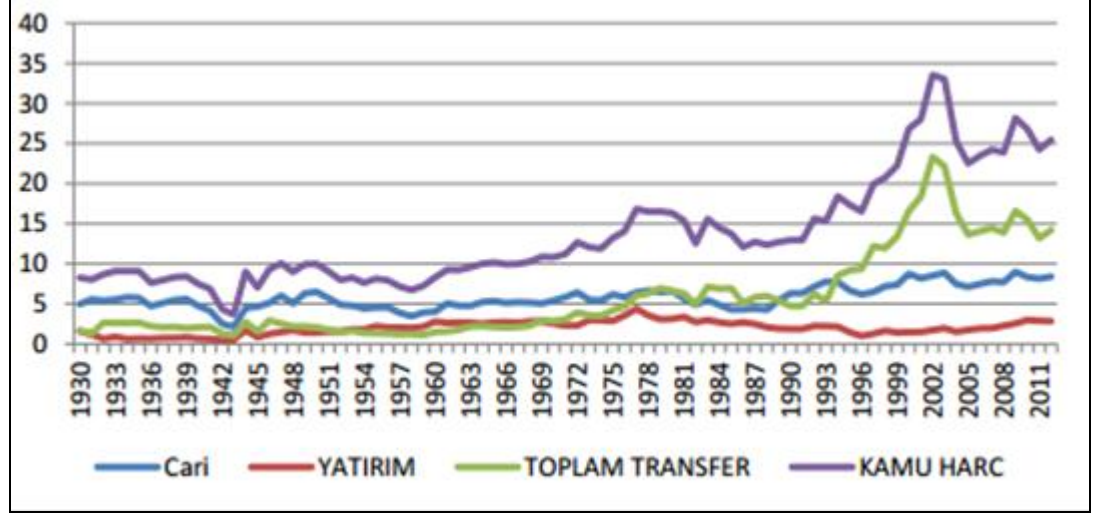
Tablo 2: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderlerinin GSYH'A Oranları (1980-2012) (%)

Yıllar	Cari Harcamalar	Cari harcamalar/ Toplam Kamu Harcamaları	Yatırım Harcamaları	Yatırım Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları	Transfer Harcamaları	Transfer Harcamaları/ Toplam Kamu Harcamaları	Toplam Kamu Harcamaları
1980	6,60	0,40	3,13	0,19	6,60	0,40	16,38
1984	4,87	0,34	2,71	0,19	6,89	0,48	14,47
1985	4,29	0,31	2,51	0,18	6,96	0,51	13,76
1989	5,43	0,43	1,92	0,15	5,36	0,42	12,72
1994	7,71	0,42	2,16	0,12	8,54	0,46	18,41
1997	6,48	0,32	1,28	0,06	12,18	0,61	19,95
1999	7,39	0,33	1,42	0,06	13,43	0,60	22,24
2000	8,77	0,33	1,48	0,06	16,60	0,62	26,85
2001	8,17	0,29	1,48	0,05	18,37	0,66	28,02
2002	8,51	0,25	1,73	0,05	23,30	0,69	33,54
2005	7,14	0,32	1,75	0,08	13,63	0,61	22,51
2007	7,81	0,32	1,96	0,08	14,43	0,60	24,20
2008	7,71	0,32	2,28	0,10	13,89	0,58	23,88
2009	9,00	0,32	2,56	0,09	16,59	0,59	28,16
2010	8,33	0,31	2,98	0,11	15,48	0,58	26,79
2011	8,15	0,34	2,90	0,12	13,19	0,54	24,24
2012	8,40	0,33	2,83	0,11	14,21	0,56	25,44

Kaynak: bumko.gov.tr

Türkiye’de kamu harcamalarının GSMH’ye oranının yıllara göre seyrini Şekil 5’de incelersek, 2002 yılına kadar artan faiz oranları, borçlanmalar, dövizde yaşanan olumsuzluklar ve en önemlisi bu tarihe kadar ekonomik krizlerin ülkeyi etkisi altına almasından dolayı meydana gelen ekonomik istikrarsızlıklar kamu harcamaları/GSMH oranının yükseliş içerisinde olduğu kaçınılmaz gerçek olmuştur. 2002 yılı sonrası ise siyasi istikrarın oluşumu, mali disiplini sağlamaya yönelik maliye politikaları, bazı yapısal düzenlemelerle bu oranının düşüşe geçtiği görülmektedir (Kabaklarlı ve Er, 2014: 272).

Şekil 5. Kamu Harcamaları/GSMH (%)

Kaynak: Kabaklarlı ve Er, 2014: 272.

Sonuç olarak kamu harcamaları açısından devletin sermaye birikimine yönelik bir eğilim içerisinde olduğunu, personel harcamalarının düşüş içerisinde olması gelir dağılımında eşitsizliğin artışına fırsat vermiştir.

3.1.3. Enflasyon

İstikrarsız bir ekonominin göstergesi olan enflasyon, gelir dağılımında eşitsizliğe yol açan temel etkenlerden biridir. Enflasyon gelir dağılımı üzerinde lineer olmayan bir etkiye sahiptir. Enflasyonun yüksek olması gelir dağılımında eşitsizliği artırır. Türkiye'nin makroekonomik yapısı incelendiğinde kronik enflasyonun ekonomide istikrarsızlığa sebep olan baş aktörlerden birisi olduğu kaçınılmazdır. Enflasyon görece fiyatlardaki değişimi kolaylaştırarak gelir dağılımını bozmaktadır, aynı zamanda yarattığı belirsizlik neticesinde yatırım ve üretim potansiyelinde de düşüşe neden olmaktadır.

Enflasyon gelir dağılımını ücretliler aleyhine olumsuz etkilemekte, sabit gelirlilerin gelirlerinin satın alma gücünü azaltırken küçük bir grubun refahı yükselmektedir. Gelir dağılımındaki bu dengesizlik sosyal ve siyasal sorunların artışına sebep olmaktadır (Avder, 2006).

Tablo 3. Tüketici Fiyat Endeksindeki (TÜFE) Yıllık Değişimler (%) 1983-2012

Yıllar	1983	1984	1985	1986	1987
TÜFE	37,10	49,70	44,20	30,70	55,10
Yıllar	1988	1989	1990	1991	1992
TÜFE	61,60	64,30	60,40	71,10	66,00
Yıllar	1993	1994	1995	1996	1997
TÜFE	71,10	125,50	76,00	79,80	99,10
Yıllar	1998	1999	2000	2001	2002
TÜFE	69,70	68,80	39,00	68,50	29,70
Yıllar	2003	2004	2005	2006	2007
TÜFE	18,40	9,35	7,72	9,65	8,39
Yıllar	2008	2009	2010	2011	2012
TÜFE	10,06	6,53	6,40	10,45	6,16

Kaynak: bumko.gov.tr

Türkiye, 1970’li yıllardan itibaren yüksek enflasyon sürecine girmiş, Tablo 3’de görüldüğü üzere 1980 sonrası dönemde sıklıkla yaşanan şoklar, krizleri beraberinde getirmiş, enflasyonun sürekli artış içerisinde olması da büyümede istikrarsızlığa sebep olmuştur. Bu durumu oluşturan etkenler ise artan borçlanmalar ve iç ekonomik politik krizlerdir. 2002 yılından itibaren hükümetin sıkı politikaları enflasyon oranının düşmesini sağlamıştır. İstikrarlı bir büyümenin sağlanabilmesi ve gelir dağılımında eşitsizliğin azaltılabilmesi için enflasyonun makul düzeylere düşürülmesi ve bu düzeyin de denetim altında tutulması gerekli koşullardan birisidir.

3.1.4. Vergi Politikası

Gelirin yeniden dağılımını sağlayan araçlardan birisi de vergi politikalarıdır. Verginin sosyal amacı, gider politikası önlemleriyle yeterli seviyede gerçekleştirilemeyen gelir ve servetin ekonomik açıdan gelir düzeyi düşük kesimlerin lehine, istenilen düzeyde dağıtılmasını sağlamaktır (Neumark, 1975: 21).

1980 sonrası liberal dönemde vergi kanunlarında ve ekonomi politikalarında önemli yenilikler olmuştur. Bu dönemdeki vergi politikası, geniş tüketici kesiminin satın alma gücünü kısararak, iç talebi daraltmak ve iç üretim maliyetlerini düşürerek, ihraç mallarının dış piyasada daha güçlü bir şekilde rekabet edebilme imkânını oluşturmaya göre ayarlanmıştır (Oyan, 1992: 112).

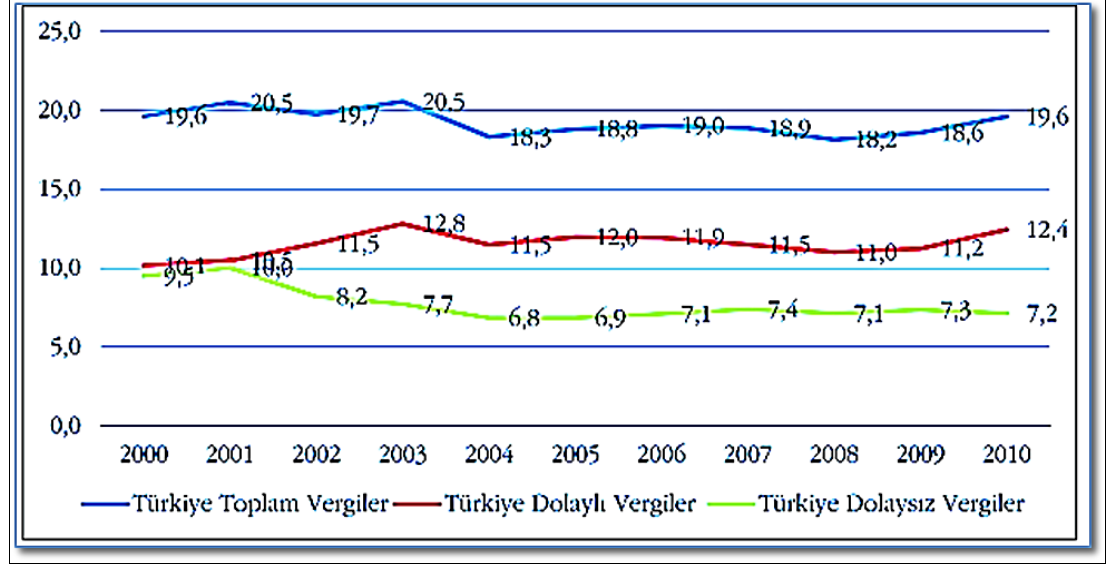
1980'den sonra izlenen vergi politikaları, gelir dağılımında eşitsizliğin daha da artmasına sebep olmuştur. Vergi politikasının yarattığı olumsuz etkiler, vergi gelirlerinin GSMH'daki payının düşürülerek bunun yerine iç borçlanma ikame edilmiştir. Artan iç borçlanmalar da reel faiz oranlarının daha da yükselmesine neden olmuştur. GSMH içinde vergilerin payı 1981 yılında %18,2 iken 1988 yılında bu pay %13,8'e gerilemiştir. İç borçların payı ise 1981 yılında %1,3 iken 1987 yılında %3,7'e çıkmıştır (Tablo 4). Faiz geliri elde edenlerin geliri yükselecek, faizin yüksekliği sebebiyle düşen yatırımlar da emek talebini azaltacaktır. Ayrıca dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payının yükselmesi de olumsuz etkenlerden birisidir. Tablo 4'de, 1981 yılında dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı %64,5 iken, 1988 yılında %46,6'ya gerilemiştir. Dolaylı vergilerin payı ise aynı yıllarda %35,5'den %53,4'e çıkmıştır. Dolaylı vergilerin dolaysız vergiler yerine uygulandığı açıkça görülmektedir. 1984-1989 yılları arasında hazine bonoları ve devlet tahvillerinin vergiden muaf tutulması rant gelirleri lehine gelir dağılımında eşitsizliğin artmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte ücretli kesimlerin gelir vergileri peşin kesilirken, diğer kesimlerde böyle bir durum olmaması ücretliler aleyhine gelir dağılımının nasıl bozulduğu da açıkça ortaya çıkmaktadır (Güçlü ve Bilen, 1995: 165).

Tablo 4. Vergi Gelirlerinin GSMH'daki Payı; Dolaylı ve Dolaysız Vergiler Arası Dağılımı (1981-1988) (%)

Yıllar	GSMH'da Vergi Payı	Toplam Vergi Gelirinde		GSMH'da İç Borç Payı
		Dolaysız Vergi	Dolaylı Vergi	
1981	18,2	64,5	35,5	1,3
1982	17,9	60,4	34,9	1,5
1983	16,8	58,6	39,2	0,9
1984	12,9	58,2	41,0	2,3
1985	13,8	47,7	48,1	2,6
1986	15,3	52,0	47,6	2,9
1987	16,2	49,6	50,2	3,7
1988	13,8	46,6	53,4	-

Kaynak: Gülten Kazgan, Türkiye'de Gelir Bölüşümü Dün ve Bugün, İstanbul: a.g.e . s.27
Maliye Bakanlığı TÜSIAD Yıllık Raporları

Şekil 6. Türkiye’de Toplam Vergi Yükü ve Dolaylı-Dolaysız Vergilerin Gelişimi (GSYH’ya Oranı) (2000-2010)

Kaynak: Mutlu ve Çelen, 2012: 47

2003 yılı itibariyle dolaysız vergiler GSYH'nın ortalama %7'sini, dolaylı vergiler ise ÖTV'nin uygulanmasıyla beraber ortalama %12'lik bir oran yakalamıştır. Dönem içerisinde farklı dönemlerde kamu finansman dengesinde ortaya çıkan olumsuzluklarla beraber ÖTV'ye tabi mallarda uygulanan vergi oran ve tutar artışları dolaylı vergilerin %11'lik oranının aşağısına düşmesini engel olmuştur. 2008-2009 yılları arasında OECD ülkelerinde dolaysız vergilerin toplam vergiler içindeki payı yüksekken, Türkiye'de ise dolaylı vergilerin payının daha yüksek olduğu göze çarpmıştır (Mutlu ve Çelen, 2012: 47-48).

3.1.5. Borçlanma Politikası

Bütün ülkelerde mali yatırımcılar açısından, devletten daha sağlam, risksiz bir borçlu yoktur. Bu sebepten dolayı mali yatırımcılar devlete borç vermeyi tercih ederler (Aykın, 2002, s.18).

Türkiye hem iç borcunu hem de 1980-1985 yılları arasında IMF'den alınan kredi ile dış borcunu artırmıştır. Tasarruf oranlarının düşük olduğu ülkelerde dış borçlar, ülkenin sermaye stokunu artırmak amacıyla kullanıldığında ve faiz oranlarının düşük olması durumunda ülke kalkınmasına fayda sağlayacaktır. Fakat bu durum ülkemiz açısından bu şekilde işlemediği için dış borçlar sadece borç krizine sürüklenmemize

sebebiyet vermektedir. Türkiye’de borç faiz ödemeleri nedeniyle kamu harcamalarının yükselmesi ve vergi gelirlerinin bu harcamaları finanse edememesi, kamu borçlanmasını sürekli artırmıştır. Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan yüksek faiz politikası ile ülkeye sıcak para çekme gayreti mali piyasaları asli işlevlerinden uzaklaştıran bir hal almıştır. Türkiye, özellikle 1990 sonrası dönemde iç borçlanmada büyüme hızının üstünde bir reel faiz ödemiştir. Elllerinde devlet iç borç senedi bulunduranlar bu yüksek faizlerden dolayı gelirlerini yükselterek gelir dağılımını bozucu bir etki meydana getirmişlerdir, bu yıllarda gelirini artıran kesim enflasyondan doğan yüksek faiz nedeniyle yaşamını sürdürmektedir (İnce, 2001: 360).

Tablo 5. İç Borç Faiz Ödemeleri / GSMH (%)

Yıllar	Faiz Ödemeleri	GSMH	Faiz Ödemeleri/ GSMH
1987	1.675	75.019	0,0223
1988	2.487	129.175	0,0193
1989	4.803	230.370	0,0208
1990	10.037	397.178	0,0253
1991	16.914	634.393	0,0267
1992	34.087	1.103.605	0,0309
1993	84.825	1.997.323	0,0425
1994	229.912	3.887.903	0,0591
1995	472.804	7.854.887	0,0602
1996	1.335.516	14.978.067	0,0892
1997	1.977.164	29.393.262	0,0673
1998	5.626.676	53.518.332	0,1051
1999	9.898.623	78.282.967	0,1264
2000	18.609.423	125.970.544	0,1477
2001	40.484.246	176.483.953	0,2294
2002	43.468.540	275.032.365	0,1580
2003	52.635.979	356.680.888	0,1476
2004	50.052.872	428.932.343	0,1167
2005	39.269.562	486.401.032	0,0807
2006	38.658.718	575.783.962	0,0671
2007	41.539.680	843.178.421	0,0493
2008	44.516.489	950.534.251	0,0468
2009	46.762.027	952.558.579	0,0491
2010	42.148.430	1.098.799.000	0,0384
2011	35.064.000	1.297.713.000	0,0270
2012	40.702.000	1.416.798.000	0,0287

Kaynak: DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler ve DPT, Temel Ekonomik Göstergelerden Yararlanılarak Düzenlenmiştir. (1987-2006 GSMH verileri) (2007-2012 GSYH Verileri)

Türkiye'nin iç borçlara ödemiş olduğu faiz tutarları GSMH ile karşılaştırıldığında 1987 yılında %2,2 olan oran, 2000 yılına geldiğimizde %14,8 gibi ciddi bir orana yükselmiştir (Tablo 5). Faiz oranlarını belirleyen en önemli unsur, kamunun sürekli genişleyen finansman açıkları sebebiyle piyasadaki fonların önemli kısmına el koymasındadır. 2004 yılından sonra faiz ödemelerinin GSMH oranında düşüş gözlenmiştir.

Sonuç olarak özellikle serbestleşme dönemlerinde Türkiye'nin vergi politikasında uygulamış olduğu yanlış tercihler, yüksek faizlerle birleşince, ekonomiyi mali açıdan sıkıntıya sokmuş, gelir düzeyi yüksek kesimlerin lehine bir ortam oluşturup gelir dağılımında da ciddi bir adaletsizliğe yol açmıştır, böylelikle de yoksulluk kavramı da önemli düzeyde baş göstermiştir.

3.1.6. Para Politikası

Para teorisindeki gelişmeler sonucunda para politikasının genel amaçları fiyat istikrarı, tam istihdam, ekonomik büyüme ve dış ödemeler dengesinde istikrardır. Türkiye'de dış açıkların ciddi seviyelere ulaşması, üretimin kötü bir duruma gelmesi, yükselen işsizlik oranı ve yüksek enflasyonun önüne geçilebilmesi amacıyla para politikası uygulamaya konulmuştur (Avcı, 1988: 53).

Türkiye'nin serbestleşme sürecinde para politikasının etkinliği 1980 yılının ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde para politikası, Hazinesinin iç borçlanmasını kolaylaştıran, mali piyasalarda istikrar ve güveni sağlamaya çalışmak, yüksek enflasyon ve faizlerin yükseltilecek tasarrufları teşvik eden bir yol izlemiştir. 1990'lı yıllarda kamu açıklarının sürdürülebilir bir yapıya kavuşmaması, TL'ye olan güvenin azalması, TL'ye olan talebin istikrarsız olması para politikasının uygulanmasındaki önemli kısıtlar olmuştur. Reel faizlerin çok yüksek bir seviyeye çıkması, 1995 yılında mevduata devlet tarafından %100 güvence verilmesi para politikasının uygulanabilirliğini yok etmiştir. Yüksek reel faizler bu politikayı da olumsuz etkileyen en önemli etkenlerden biri olmuştur. Dolayısıyla kamu açıkları da para politikası uygulaması vasıtasıyla da istenilen düzeye gelememiştir. Para politikası bu yüksek reel faizler sebebiyle gelir dağılımını bozucu bir etki yaratmıştır (Miyat, 2004: 307-310).

3.2. TÜRKİYE'DE KİŞİSEL GELİR DAĞILIMI

Türkiye'de hane halkı gelir dağılımı anketlerine dayalı olarak bireysel gelir dağılımını belirlemeye yönelik kapsamlı çalışmalar 1968, 1973, 1986, 1987 ve 1994 yıllarında yapılmıştır. Burada değineceğimiz konu Türkiye'nin serbestleşme sürecinde bireysel gelir dağılımında yapılan araştırmalar ve yaşanan gelişmeler olacaktır.

Tablo 6. %1'lik Gelir Gruplarının Milli Gelir Payları

% 1'lik Nüfus Grupları	1987(gelir %)	1994(gelir %)
1.Yüzde bir	0,05	0,10
2.Yüzde bir	0,10	0,15
3.Yüzde bir	0,14	0,18
4.Yüzde bir	0,17	0,20
5.Yüzde bir	0,20	0,22
96.Yüzde bir	2,90	2,66
97.Yüzde bir	3,29	2,96
98.Yüzde bir	3,86	3,47
99.Yüzde bir	5,28	4,47
100.Yüzde bir	10,14	12,83

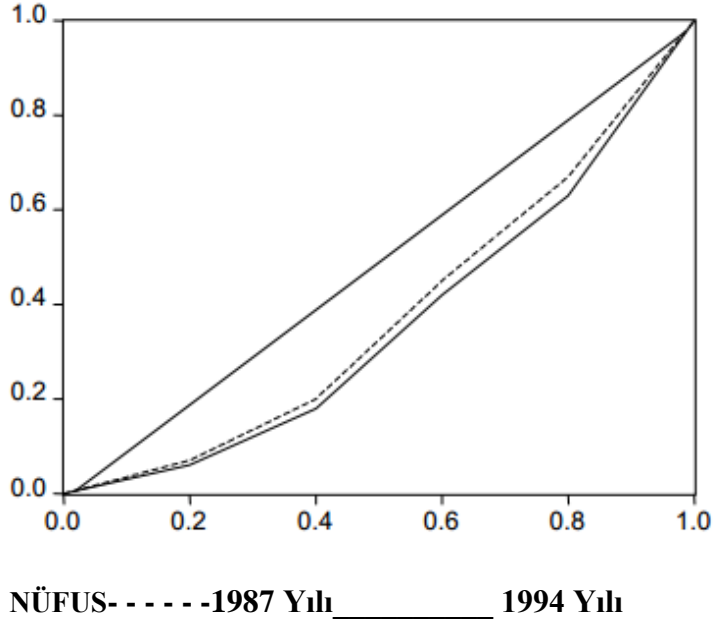
Kaynak: DİE 1987 ve 1994 Gelir Dağılımı Araştırma Sonuçları

1987 ve 1994 gelir dağılımlarında %1'lik gelir gruplarının milli gelirden almış oldukları paylarla ilgili inceleme Tablo 6'da gösterilmiştir. Alt %1'lik grupların milli gelirden almış oldukları paylarda çok az düzeyde bir artış söz konusu iken, en üst gruptaki artışlar önemli düzeyde olmuştur. Son %1'lik grubun milli gelirden aldığı pay 1987 yılında %10,14 iken, 1994 yılında bu oran %12,83 olmuştur. En büyük gelir artışının yaşandığı grup en üst %1'lik gelir grubudur. En düşük %1'lik gelir grubu ile en yüksek %1'lik gelir grubu arasındaki fark, 202 kattan 128 kata gerilemiştir (Tablo 6). En düşük gelir grubundakilerin milli gelirden aldıkları payların yükselmesinin sebebi, hem yoksullukla mücadele çerçevesinde uygulanan politikalar hem de ekonominin parasallaşmasıyla, bu grubun gelirlerini daha fazla parasal olarak ifade etme durumuna gelmiş olmaları etkili olmuştur (Miynat, 2004: 315).

Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliği hane halkları düzeyinde ölçüldüğünde 1987'den 1994'e ciddi bir bozulmanın söz konusu olduğu görülmektedir. Eşitsizlik göstergelerinden birisi olan Lorenz eğrisi yardımıyla hesaplanan Gini katsayısının 1987 yılında 0,43'den 1994 yılında 0,49'a çıkarak önemli bir artışın olduğu yani gelir

dağılımında eşitsizliğin daha da arttığı DİE tarafından belirlenmiştir (Erdoğan, 2004: 53).

Şekil 7. 1987-1994 Yıllarına Ait Lorenz Eğrisi

Tablo 7. Türkiye’de Kişisel Gelir Dağılımı Araştırmalarının %20’lik Gelir Grupları İtibariyle Sonuçları

Gelir Grupları	1963	1968	1973	1978	1983	1986	1987	1994
En Düşük %20	4,5	3,0	3,5	2,9	2,7	3,9	5,2	4,9
İkinci %20	8,5	7,0	8,0	7,4	7,0	8,4	9,6	8,6
Üçüncü %20	11,5	10,0	12,5	13,0	12,6	12,6	14,1	12,6
Dördüncü %20	18,5	20,0	19,5	22,1	21,9	19,2	21,2	19,0
En Yüksek %20	57,0	60,0	56,5	54,7	55,8	55,9	49,9	54,9
Gini Katsayısı	0,55	0,56	0,51	0,51	0,52	0,50	0,43	0,49
Gelir Grupları	2002	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
En Düşük %20	5,3	5,1	5,8	5,8	5,6	5,8	5,8	5,9
İkinci %20	9,8	9,9	10,6	10,4	10,3	10,6	10,6	10,6
Üçüncü %20	14,0	14,8	15,2	15,2	15,1	15,3	15,2	15,3
Dördüncü %20	20,8	21,9	21,5	21,9	21,5	21,9	21,7	21,7
En Yüksek %20	50,1	48,4	46,9	46,7	47,6	46,4	46,7	46,6
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40	0,40	0,41	0,40	0,40	0,40

Kaynak: Kubar, 2011: 239

TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2006-2013

Tablo 7, Türkiye’nin %20 gelir gruplarına ve Gini katsayılarına göre gelir dağılımını açıklamaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken husus, Türkiye’nin tam serbestleşmeye geçtikten sonraki dönemde yani 1987 yılı sonrası dönemden 1994 yılına kadar gelir dağılımında önemli bir bozulmanın meydana geldiği görülmektedir. Tabloyu

inceleyecek olursak 1963 yılında en düşük grubun toplam gelirden aldığı pay %4,5 iken en yüksek kesimin aldığı pay %57 olmuştur. 1968 yılına geldiğimizde ise gelir dağılımındaki eşitsizlik artmış, en düşük kesim %3 alırken, en yüksek kesim %60 almıştır. 1980 yılının sonlarına doğru az da olsa iyileşme gerçekleşmesinin sebebi ise personel kanunlarındaki yeniliklerin düşük gelirli lehine gelir vergisi oranının düşürülmesi, vergi iadelerinin ve toplu iş sözleşmelerinden dolayı ücretlerde meydana gelen yükselmelerin etkisi olmuştur (Kubar, 2011: 239-240).

1980’li yılların ikinci yarısı, gelir dağılımında eşitsizliğin artışa geçtiği dönemler olmuştur. Yani bir başka ifadeyle Türkiye’nin tam serbestleşmeye geçişi gelir dağılımında eşitsizliği arttırmıştır. 2006 ve sonrası yıllarda Gini katsayısında düşüş göze çarpmış olsa da dünyada gelir dağılımı en iyi olan ülkeler olan İskandinav ülkelerinde Gini katsayılarının 0,25-0,35 bandında olduğu düşünülürse Türkiye’de gelir dağılımının iyi düzeylerde olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir.

3.3. TÜRKİYE’DE RANT EKONOMİSİ VE FONKSİYONEL GELİR DAĞILIMI

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren artan kamu finansman açığı ve dış borçlanmada ise yeterince kaynak temin edilememesi, iç borçlanmayı zorunlu kılmıştır. Kamu açıklarının iç borçlanma yoluyla finanse edilmesi yüksek kamu borçlanma gereği ve iç tasarruf seviyesinin düşüklüğü sebebiyle faiz oranlarını yükseltmiştir. Artan finansman ihtiyacı sebebiyle, 1989 dış sermaye hesabının serbestleştirilmesi yoluna gidilmiş ve kısa vadeli yabancı sermayeyi çekmek amacıyla faizlerin yükseltilmesi gerekliliği doğmuştur. Bu da rant ekonomisinin oluşmasına neden olmuştur. Bütçeden gittikçe artan iç borç faiz ödemeleri ve spekülatif kazanç arayan kısa vadeli sermaye, serbestleşme sürecinde gelir dağılımının bozulmasına neden olmuştur (Miynat, 2004: 316).

Tablo 8, bize gelir bileşenlerinin en alt %30, ortadaki %40 ve en üst %30’luk gruplarının 1987 ve 1994 yıllarındaki aldıkları paylar ve bu yıllar arasındaki farkları göstermektedir. 1987 yılını inceleyecek olursak müteşebbis gelirlerinin en eşitsiz dağılan grup olduğu görülmektedir. 1994 yılı ise bize en eşitsiz gelir dağılımına sahip gelir bileşeninin faiz gelirlerinin olduğunu göstermektedir. Müteşebbis geliri elde eden en üst %30’luk grubun 1987 yılında toplam müteşebbis gelirlerinde aldığı pay, 1994

yılına gelindiğinde 0,095 puanlık bir düşüş yaşamıştır (Tablo 8). 1987'den 1994'e geçişte faiz gelirlerinde en üst %30'luk grubun yükselişe geçtiği de görülmektedir. Faiz gelirlerinde 1994 yılına geçişte artış ciddi düzeyde gerçekleşmiştir. 1994 yılına ait şirket bilançoları incelendiğinde faiz ve müteşebbis gelirlerinde yaşanan gelişmelerin 1994 yılında meydana gelen krizle bağlantılı olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken diğer önemli konu ise faiz geliri elde kesimin aynı zamanda başka en az bir faaliyetten de gelir elde ettiği görülmektedir. Bu dönemlerde bu kesimin elde etmiş olduğu faiz gelirinin, asıl göstermiş olduğu faaliyetten elde ettiği gelirden daha yüksek olduğudur. Tarım müteşebbis gelirlerine baktığımızda 1987 yılından 1994 yılına geçiş sürecinde düşüşün gözlemlendiği görülmektedir. Bu da daha az eşitsiz dağıldığını ifade eder. Bu düşüşün sebebi ise 1994 yılı hasat döneminin 5 Nisan istikrar programıyla aynı zaman dilimine denk gelmesinden dolayı fiyat müdahaleleriyle idare edilen ve bu sebeple gelir düzeyi yüksek çiftçinin daha çok faydalandığı bilinen tarım sübvansiyon politikasının özelliği gereğidir. Bu eşitsizliğin azalması daha çok zengin çiftçiyi etkilemiştir ve sonuç olarak gelir dağılımında da eşitsizlik belli oranda azalmıştır. Transfer gelirlerinde ise en üst %30'luk grubun toplam transfer gelirlerindeki payı oldukça yüksek düzeydedir. Refah düzeyi yüksek devletlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Bu durumun oluşmasında başlıca sebepler, sosyal transfer gereksinimini ciddi seviyede hisseden kesimlerin devlet tarafından desteklenmemesidir. Türkiye'de sosyal transferlerin sadece emekli maaşlarıyla sınırlı kalması, asgari geçim yardımı, işsizlik tazminatı, çocuk yardımı gibi ciddi düzeyde önem arz eden yardımların olmaması bu gelir bileşeninin gelir dağılımını bozucu bir etki yaratmasının en önemli sebebidir. 1994 krizi transfer gelirlerine dayalı gelirin yeniden dağıtımını bozucu bir rol oynamıştır. Maaş ve ücretlerin ise 1987 ve 1994 yılları arasında en az eşitsiz dağılan bileşen olduğu da görülmektedir (Gürsel, Levent, Selim ve Sarıca, 2000: 57-60).

Tablo 8. Gelir Bileşenlerinin Ondalık Nüfus Gruplarına Göre Dağılımı

Gelir Türü		En alt %30	Ortadaki %40	En üst %30	Faktör Payları
Emek geliri	1987	0,103	0,313	0,584	0,241
	1994	0,095	0,316	0,589	0,355
	Fark	-0,008	0,003	0,005	0,114
Tarım Müteşebbis Geliri	1987	0,037	0,238	0,725	0,240
	1994	0,054	0,262	0,684	0,149
	Fark	0,017	0,024	-0,059	-0,091
Müteşebbis Geliri	1987	0,012	0,127	0,861	0,409
	1994	0,031	0,203	0,766	0,350
	Fark	0,019	0,076	-0,095	-0,059
Faiz Geliri	1987	0,055	0,219	0,726	0,013
	1994	0,032	0,807	0,881	0,040
	Fark	-0,023	-0,132	0,155	0,027
Transfer Geliri	1987	0,050	0,188	0,762	0,098
	1994	0,018	0,187	0,796	0,106
	Fark	-0,032	-0,001	0,034	0,008
Özel Transferler(94)		0,018	0,164	0,818	
Devlet Transferi(94)		0,019	0,173	0,808	

Kaynak: Seyfettin GÜRSEL, Haluk LEVENT, Raziye SELİM, Özlem SARICA, 2000: 59

Tablo 9, Türkiye’de gelir dağılımının ne düzeyde değiştiğine dair gelir bileşenleri itibariyle detayını göstermektedir. OECD ölçeği kullanılarak gelir bileşenlerinin Gini katsayısı hesaplanmıştır. 1987 yılında müteşebbis gelirlerinin Gini katsayısı 0,729 gibi oldukça yüksek bir değer olduğu görülmektedir. Müteşebbis geliri elde edenler içinde oluşan eşitsizliğin oldukça yüksek seviyede meydana gelmesi, müteşebbis gelirinin toplam eşitsizliğe yaptığı katkının da büyük seviyede olmasına sebebiyet verir. 1987 yılından 1994’e gelindiğinde ise müteşebbis gelirleri ve tarım gelirlerinde eşitsizlikte azalma meydana gelirken, faiz ve transfer gelirlerinde eşitsizlikte artış söz konusu olmaktadır. Emek gelirlerinde ise 1987 ile 1994 yılları arasında eşitsizliğin neredeyse aynı olduğu görülmektedir (Gürsel, Levent, Selim ve Sarica, 2000: 65).

Tablo 9. Gelir Bileşenleri Gini Katsayıları (OECD Ölçeği)

Gelir Bileşenleri	1987	1994	Fark (94-87)
Emek Gelirleri	0,402	0,407	0,005
Tarım Gelirleri	0,586	0,529	-0,057
Müteşebbis Gelirleri	0,729	0,635	-0,094
Faiz Gelirleri	0,577	0,821	0,244
Transfer Gelirleri	0,600	0,650	0,050

Kaynak: Seyfettin GÜRSEL, Haluk LEVENT, Raziye SELİM, Özlem SARICA, 2000: 65

Tablo 10. 1980 Sonrası Yıllarda Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı (%)

Yıllar	Tarım	Maaş ve Ücretler	Faiz Gelirleri	Diğer Faktör Gelirleri
1980	27,10	25,24	1,60	37,09
1981	24,89	22,14	3,48	41,44
1982	23,16	20,01	5,89	42,81
1983	21,84	21,74	6,49	41,78
1984	22,18	19,40	7,46	43,41
1985	20,92	17,26	7,98	46,06
1986	20,81	17,02	7,13	47,79
1987	18,81	20,26	6,21	48,55
1988	18,14	20,91	8,58	47,67
1989	17,87	24,86	8,37	45,02
1990	18,78	28,91	6,24	42,62
1991	16,13	35,49	7,41	37,24
1992	15,65	34,82	8,72	37,02
1993	14,87	35,37	10,54	36,55
1994	15,90	25,38	12,58	43,27
1995	15,17	23,08	12,97	45,87

Kaynak: Adil Temel, M. Ali Kelleci, Türkiye’de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı, DPT, Ankara, 1996

Tablo 10’da 1980’li yıllarda maaş ve ücretler ve tarım gelirlerinin oranlarında düşüş görülmektedir. 1980 yılında maaş ve ücretlerin milli gelirden almış olduğu pay %25,24 iken, bu pay 1986 yılında %17,02’ye kadar düşmüştür. Tarım gelirlerinin 1980 yılında milli gelirden aldığı pay %27,10 iken, 1995 yılında bu pay %15,17’ye gerilemiştir. Buna karşılık faiz gelirlerinin milli gelirden aldığı payda göze çarpan bir artış söz konusu olmuştur. 1980 yılında faiz gelirlerinin payı %1,60 iken, 1995 yılında bu oran %12,97 olmuştur. Serbestleşme döneminde dışa açık kalkınma politikaları uygulanmasına rağmen ücret-maaş geliri elde edenler, bu dönemde arzu ettikleri refah

seviyesine ulaşamamışlardır. 1995 yılı ücretleri 1980 yılı ücretlerinin reel olarak gerisinde kalmıştır. Bu dönemde şehirleşme ve sanayileşme ile çalışan kesimin toplam nüfus içindeki nisbi payı yükselmesine karşın, milli gelirden aldıkları payın düşmesi, gelir dağılımının bozulduğunun önemli bir yansımasıdır (Özbek, a.g.e.,2001: 140).

1980'den sonra kar-faiz-rant gelir elde eden kesimin fonksiyonel gelir dağılımında paylarının yükselmesinin sebebi yüksek faiz politikaları olmuştur. Yüksek faiz politikası içeride yetersiz olan tasarruf seviyesini artırmak maksadını taşımasına rağmen hem geniş halk kitlelerinde tasarruf seviyesinin yükselmesini sağlayamamış hem de tasarruf oranı yüksek faiz politikasına rağmen kayda değer bir artış gösterememiştir. Yüksek faiz politikası, gelir düzeyi yüksek kesimin ellerindeki parayı faiz kanalıyla değerlendirip gelirlerini artırmalarına sebebiyet verirken aynı zamanda yüksek faiz uygulamasının öncüsü olan kamuya aktarılan bu kaynaklar verimli alanlarda değerlendirilmemiştir (Yumuşak ve Bilen, 2000: 82).

Serbestleşme politikaları sonucu fonksiyonel gelir dağılımı aktif devlet müdahalesiyle bozulmuştur. Fonksiyonel gelir dağılımı aktif devlet müdahalesiyle iki şekilde bozulma meydana gelmiştir. Bunlardan ilki, dağılım ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine yönelik olarak aktif düzenleyici rolün ilk adımı, kamunun ürettiği çoğunlukla ara malı ve girdilerin fiyatlarını düşük düzeyde tutarak nihai mal üreticisi olan özel sanayilere ciddi bir miktarda kaynak transferi yapılmasıyla atılmıştır. 1989 yılından itibaren ücretteki yükselişleri özel sektörün kabul edebileceği bir duruma getirmek için bu şekilde bir fiyatlama politikası izlenmiştir. Bu strateji aynı zamanda kamu işletmeciliğinin de maliyetlerinde artışa sebep olduğu için özelleştirmenin haklı altyapısını meydana getirmiştir. İkinci devlet müdahale mekanizmasına değinirsek; iç borçlanma senetleri aracılığıyla sürdürülen maliye ve faiz politikalarıyla yürütülmüştür. Bu süreçte de toplumsal gelir dağılımında bozulma meydana gelirken iktisadi öncelikler gittikçe reel sektörlerden ve sabit sermaye yatırımlarından uzaklaşarak, spekülasyon rantiyer kesimlerin kısa dönemli hedeflerine yönelmesine sebep olmuştur (Yeldan, 2001: 60-62).

Tablo 11. Geleneksel Gelir Kaynaklarının Genel Eşitsizlik Üzerine Olan Katkıları (%)

Gelir Kaynakları	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
(a) Gelir Gruplarının toplam içindeki payları (%)										
Emek Geliri	45,2	45,1	47,5	50,8	53,3	56,2	55,9	56,2	58,0	58,4
Tarım Müteşebbis Geliri	13,5	10,9	9,6	9,4	6,7	5,5	4,6	6,9	5,9	7,2
Müteşebbis Geliri	25,2	26,7	26,3	21,8	22,5	21,9	21,8	20,1	18,6	18,2
Faiz Geliri	3,0	1,4	0,6	0,7	0,3	0,1	0,3	0,9	0,4	0,7
Emekli Geliri	9,2	11,9	11,8	12,7	12,8	12,3	13,0	10,7	11,5	10,6
Transfer Geliri	3,8	3,9	4,2	4,6	4,3	3,9	4,1	5,2	5,8	4,9
(b) Gelir Gruplarının eşitsizliğe katkıları- Göreli eşitsizlik göstergesi										
Emek Geliri	0,3	0,6	0,5	0,8	0,7	0,7	0,7	0,6	0,8	0,8
Tarım Müteşebbis Geliri	0,3	0,3	0,8	0,4	0,2	0,2	0,4	0,3	0,3	0,5
Müteşebbis Geliri	1,9	2,3	2,4	2,0	2,5	2,6	2,4	2,5	2,4	2,4
Faiz Geliri	10,9	4,4	3,3	7,7	4,0	1,0	3,7	10,0	8,8	7,4
Emekli Geliri	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Transfer Geliri	0,1	0,2	0,3	0,5	0,3	0,3	0,1	0,1	0,3	0,2

Kaynak: Selim, Günçavdı ve Bayar, 2014: 97

Tablo 11’de 2002-2011 yılları arasında, üretim faktör gelirlerinin toplam gelir içindeki payları ile bu faktör gelirlerinin gelir eşitsizliğine yapmış oldukları etkiler görülmektedir. Tablo 11a’ya göre Türkiye’de elde edilen toplam gelirin içerisinde emek gelirinin ciddi bir pay oluşturduğu görülmektedir. Toplam gelir içerisinde ikinci büyük paya sahip gelir grubu ise müteşebbis gelidir. Fakat bu gelir grubunun payı 2002-2011 yılları arasında azalış içerisinde olduğu ve 2002 yılında %25,2 olan bu payın 2011 yılında %18,2’ye düştüğü gözlenmektedir. Aynı azalış trendi tarım müteşebbis gelirlerinde de yaşanmıştır. Yıllar boyunca yüksek faizler Türkiye’de gelir dağılımı eşitsizliğini artıran en önemli etkenlerden birisi olmuştur. Hane halklarından ve firmalardan ciddi miktarlarda mali kaynak kamu kesiminin finansmanı için kullanılmıştır. Hatta faaliyet dışı elde edilen bu karlar yıllarca firmalar kesiminin önemli gelir kaynağı olmuştur. Kamu kesimi yüksek enflasyon ve dolaylı vergiler yoluyla bu faiz ödemeleri için kaynak bulmaya çalışmıştır. Böylelikle gelir dağılımında eşitsizlik olumsuz yönde etkilenmiştir. Faizlerin düşüşe geçtiği tablo 11a’da görülmektedir ama gelir dağılımında eşitsizliği azaltmak için bunun yanında enflasyonda ve kamu kesiminin finansmanı için kaynak yaratmada kullanılan uygulamalardan da vazgeçilmesi gerekir (Selim, Günçavdı ve Bayar, 2014: 98-99).

Tablo 11b’de ise faiz gelirlerinin toplam gelir içinde en düşük paya sahip olmasına rağmen eşitsizliği yükseltici etkisi ve hatta 2002 ve 2009 yıllarında 10 seviyesini geçerek diğer gelirlere göre eşitsizliğe daha fazla katkıda bulunduğu

görülmektedir. Faizlerle beraber müteşebbis gelirleri de eşitsizliğe katkı yapan önemli gelir gruplarından birisidir. Emek gelirlerinin ise milli gelir içinde payının yüksek olmasına rağmen eşitsizliğe yaptığı katkı son derece azdır (Selim, Günçavdı ve Bayar, 2014: 103).

3.4. TÜRKİYE'DE GELİRİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Bir ekonomide tarım, sanayi ve hizmetler olmak üzere farklı üç sektör bulunmaktadır. Gelirin bu sektörler arasındaki dağılımına gelirin sektörel dağılımı denmektedir. Türkiye'de 1980 yılı ve sonrası gelirin bu sektörler arasındaki dağılımı aşağıdaki Tablo 12'de açıklanmıştır.

Tablo 12'de ilk göze çarpan milli gelirden tarım sektörünün payının 1990'lı yıllara kadar düşüş içerisinde olmasıdır. Planlı Kalkınma Dönemine girerken tarım sektörü, milli gelirin %36,3'lük payını alırken geride kalan 27 yıl içerisinde neredeyse yarıya inmiş ve %17,5'lük bir pay almıştır. 1990'lı yıllar boyunca da payı da bu seviyelerde kalmıştır. Tarım sektörünün payı düşerken, sanayi ve hizmetler sektörünün payı da zaman içerisinde artış göstermiştir. Bu durum Türkiye'nin yapısal anlamda değişiklik gösterdiğinin de kanıtı olmuştur. Gelişmeyi bu şekilde yüzeysel incelersek Türkiye'nin tarıma dayalı bir ülke olmaktan çıktığı, sanayi sektöründe de gelişim gösterdiğini görmekteyiz ve pozitif gelişme olarak düşünebiliriz. Tablo 12'yi genel olarak incelediğimizde Türkiye'de Planlı Dönemde 1990'lı yıllara kadar, gelir dağılımı tarım sektörü aleyhine, sanayi ve hizmet sektörü lehine gelişmiştir. Bu gelişimde yapısal değişimle beraber, iç ticaret hadlerinin de tarım sektörü için olumsuz bir gelişme göstermesinin etkisi olmuştur. 1990'lı yıllarda ise sektörel gelir dağılımındaki gelişme sanayi sektörünün aleyhine, tarım sektörünün lehine olmuştur. Bunun sebebi ise üretim artışının değil, iç ticaret hadlerinde tersine dönüşün rolünün olmasıdır (Sarı, 2005: 4-5).

2000'li yıllarda tarım ve sanayi sektörünün paylarının düşüşe geçtiği, hizmet sektörünün ise artmış olduğu gözlenmektedir. 2004 yılında tarım sektörünün payı %9,5, sanayi sektörünün payı %24,7, hizmetler sektörünün payı ise %54,3 iken, 2009 yılına geldiğimizde tarımın payı %8,3'e, sanayinin payı %22,9'a düşerken, hizmetler sektörünün payı ise %59,6'ya yükselmiştir (Tablo 12).

Tarımsal sektörün GSMH'deki payı azalmasına karşılık bu sektörün en fazla istihdamın ve en düşük kişi başına gelirin elde edildiği sektör olma özelliğini koruması da durumun ekonomik ve sosyal açıdan çarpıklığını göstermektedir. Aynı zamanda gelir dağılımını da bozucu bir etkisi olmaktadır. Planlı Dönemin başından beri hizmetler sektörünün GSMH'dan aldığı pay genel olarak artış içerisindedir. Bazı yıllarda, hizmetler sektörü katma değeri büyüme oranları GSMH'daki büyüme oranlarını geçmiştir (DPT ÖİK, 1994: 16).

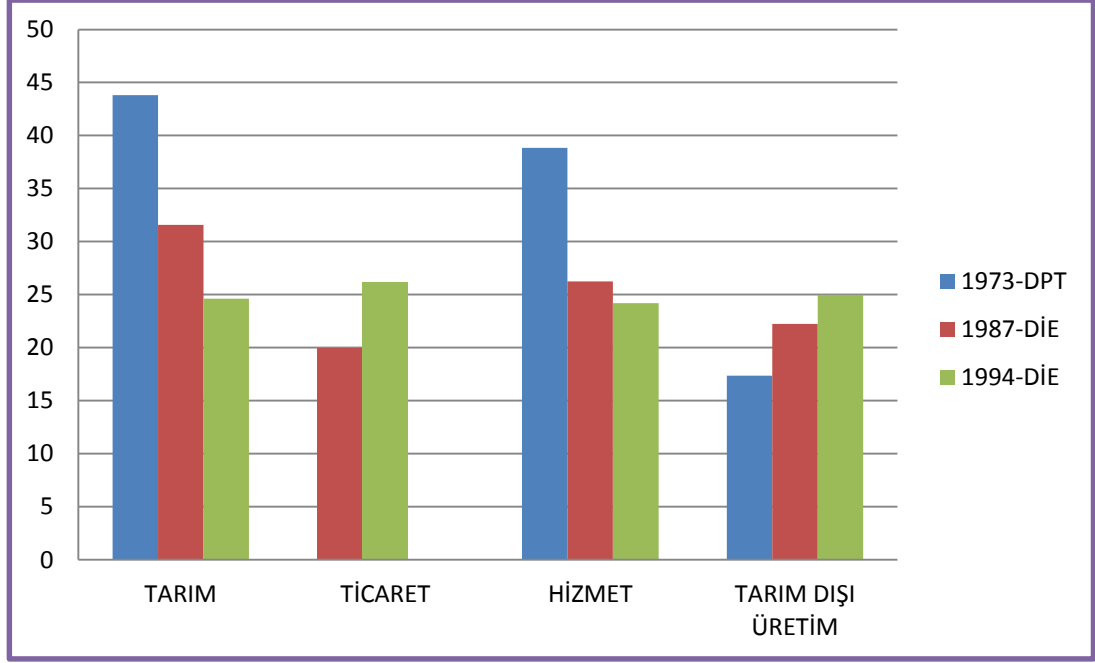
Tablo 12. Türkiye’de Milli Gelirin Sektörel Dağılımında Gelişmeler

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Diğer	GSYH
1980	26,2	19,3	43,9	10,6	100,0
1985	19,7	21,7	50,3	8,3	100,0
1990	17,5	25,5	44,9	12,1	100,0
1996	16,9	25,2	46,2	11,7	100,0
1998	17,5	22,9	47,0	12,6	100,0
2001	8,8	26,8	58,5	5,9	100,0
2004	9,5	24,7	54,3	11,5	100,0
2005	9,4	24,7	54,1	11,8	100,0
2006	8,3	24,8	55,0	11,9	100,0
2007	7,6	24,8	57,0	10,6	100,0
2008	7,6	24,4	57,9	10,1	100,0
2009	8,3	22,9	59,6	9,2	100,0
2010	8,4	23,6	57,2	10,8	100,0
2011	8,0	24,4	56,3	11,3	100,0
2012	7,9	23,8	57,5	10,8	100,0

Kaynak:KalkınmaBakanlığı,<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>

Türkiye’de sektörel gelir dağılımının 1973-1987-1994 yılları arasındaki değişmelerini Şekil 7’de gösterilen grafik yardımıyla da incelersek serbestleşme döneminden önceki yıllarda önemli bir paya sahip olan tarımın, 1980’li yıllardan sonra payının düşüşe geçtiği açıkça görülmektedir. Tarımdaki düşüşün tersine, ticaret ya da sanayi ve hizmette yükseliş göze çarpmaktadır. Gelir dağılımının bozulmasının ana sebeplerinden birisi de iç ticaret hadlerinin tarım aleyhine gelişmesidir.

Şekil 8. Türkiye’de 1973, 1987, 1994 Yılları İtibariyle Karşılaştırmalı Sektörel Gelir Dağılımı

Kaynak: Ensari, 1997: 20

Sonuç olarak Türkiye'nin tüm serbestleşme gayretlerinin sektörel bir dönüşümü gerçekleştirmede başarı sağlayamaması, bilgi ve teknoloji üretimi konusunda istenilen düzeye gelinememe, istikrarlı bir ekonomik büyüme ve istihdamda sağlam bir yapının ortaya çıkmasına engel olmuş ve gelir dağılımına olumsuz bir etkide bulunmuştur. Bununla beraber geri tarımsal bir üretim yapısı ve GSMH içinde tarımdaki payın hala yüksek olup dünya ortalamasının üzerinde seyretmesi gelir dağılımını olumsuz etkileyen sebeplerden birisi olmuştur (Miynat,2004: 330). Kamunun ihtiyaçtan dolayı ciddi düzeyde borçlanması sanayi kesiminin rant ekonomisini tercih ederek üretim ve istihdamı geri planda bırakması sektörel ve fonksiyonel gelir dağılımında ciddi seviyede olumsuzluklar yaşanmasına neden olmuştur.

SONUÇ

Temellerini McKinnon ve Shaw'un birlikte geliştirdiği önermelerden alan finansal serbestleşmenin asıl hedefi ülke ekonomilerinde yatırımları ve tasarrufları canlandırarak ekonomik büyümeyi sağlamak, ekonomik istikrar ve borç sıkıntısını çözmek üzerine kurulmuştur. Ülke ekonomilerinin ticari ve finansal serbestleşme ile birbirine bağımlı duruma gelmesi, ekonomik sorunların, istikrarsızlıkların, krizlerin oluşmasına sebep olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin serbestleşme sürecinde istikrar sağlamak amacıyla uygulamaya koymuş oldukları politikalar 1990'lı yıllarda farklı bir istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir. Serbestleşme sürecinde uygulanan politikalar gelişmekte olan ülkelerde ciddi düzeyde ve kalıcı bir finansal kriz oluşmasına sebep olmuştur. Bu süreç, gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki refah düzeyi farkını daha da artırmıştır. Serbestleşme politikaları gelişmekte olan ülkeler açısından buna Türkiye'de dâhil günümüzde ciddi istikrarsızlık kaynağı olmuştur. Sorunun özü serbestleşmek değil, gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan arasındaki bilgi, sermaye ve teknoloji açığı biçimindeki yapısal olgudan kaynaklanmaktadır. İhracata yönelik sanayileşme politikalarının yeteri kadar uygulanamaması, finansal altyapının eksikliği ile beraber uygulanan serbestleşme politikaları gelişmekte olan ülkeleri ciddi krize iterken gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki refah farkı da önemli seviyede artmıştır.

Türkiye, serbestleşme sürecine geçişle birlikte 1980 öncesi ithal ikameci politikaları terk ederek, ihracata dayalı bir sanayileşme politikası benimseyip istikrarı sağlamayı planlamıştır. İhracata dayalı sanayileşme politika benimsemesine rağmen bu alanda yatırım yapılmaması, başarının sağlanmasına da engel olmuştur. Uygulanan istikrar politikalarının ülkenin kriz ortamından çıkmasına yardımcı olamaması ülkede kamu açıklarının yükselmesine, enflasyonda ciddi artışın oluşmasına, ciddi düzeyde artan gelir dağılımı eşitsizliğine sebep olmuştur. Sermaye hareketlerinin serbestleştirildiği dönemden itibaren var olan ekonomik dengesizlikler daha da artmıştır. En önemli sorunlardan birisi olan kamu açıkları, iç borç stokunu ciddi oranda artırmış bu durum mali piyasalarda baskı yaratmış ve faiz oranları önemli oranda artmıştır. Türkiye'nin 1987 yılından itibaren sıkı para ve maliye politikalarından

vazgeçip popülizme dönüş yapması ekonomik sorunların daha da artmasına sebep olmuştur. Kamudaki açıklar iç borçlanma yoluyla kapatılmaya çalışılması önem arz eden bir süreç olmuştur. Bu süreçten sonra Kamu Kesimi Borçlanma Gereği yükselişe geçmiştir. 1988 yılı iç borçlanmanın kamu açıklarını finanse etmede yetersiz kalmasından dolayı farklı arayışları beraberinde getirmiştir. Bu yıllarda reel ücretlerde yaşanan artışlar kamu açıklarını da artırmıştır. Bu yükselen kamu açıklarını dış kaynaklarla karşılamak ön plana çıkmıştır. 1989 yılından itibaren Türk Lirası'nın konvertibl hale getirilmesi ve dış sermaye hesabının serbestleştirilmesi uygulanmıştır.

Türkiye'de gelir dağılımı araştırmalarının hemen hemen tamamına yakını incelendiğinde gelirin 1980'li yıllardan sonra daha da bozulduğu açıkça görülmüştür. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin artmasının nedenlerini kısaca maddeler halinde ifade edersek,

- ✓ 1970'li yıllardan itibaren yükselen enflasyon.
- ✓ İç ticaret hadlerinin tarım sektörü aleyhine gelişme göstermesi.
- ✓ Piyasada iç talebi daraltma ve ihracatı özendirmek amacıyla uygulanan ekonomi politikalar.
- ✓ Genel bütçeden eğitim, kültür, sağlık hizmetleri gibi bireyler için önem arz eden ödeneklerin reel olarak düşmesi.
- ✓ Kamu kesiminin üretmiş olduğu mal ve hizmetlerin fiyatlarının artışı
- ✓ Dolaysız vergiler yerine dolaylı vergilerin payında meydana gelen artıştır.

Türkiye dünyada gelir dağılımının en eşitsiz dağıtıldığı ülkeler arasında yer almaktadır. 1980'li yıllardan itibaren uygulamaya konulan ihracata dayalı sanayileşme politikalarıyla beraber döviz kazandırıcı faaliyetlerin özendirilmesi, dış piyasalarda rekabet düzeyini artırabilmek için üretimde maliyetleri minimize edebilmek amacıyla ücretleri baskı altına alması gelir dağılımının ücretliler aleyhine ciddi düzeyde olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur.

Tablo 10’da (Bölüm 3.3, s.56) milli gelirin fonksiyonel dağılımı ile ilgili konuda da görüldüğü üzere tarım, maaş ve ücretlerde 1980’li yıllarda payların 1995’li yıllara gelindiğinde düşüş içerisinde olduğu, faiz gelirlerinin de ciddi artışa geçtiği kaçınılmaz olmuştur. 1980 yılında tarımın almış olduğu pay %27,10 iken 1995’de bu pay %15,17’ye, maaş ve ücretlerin payı aynı yıllarda %25,24’den %23,08’e düşmüştür. Faiz gelirleri ise 1980 yılında %1,6 iken 1995 yılında %12,97’ye fırlamıştır. Türkiye bu konuda küreselleşme sürecinden ciddi seviyede etkilenmiştir.

Bu süreç kar, faiz ve rant grubunun lehine gelişirken, ücretli kesim ise bunun en büyük sıkıntısını yaşayan grup olmuştur. Serbestleşmeye geçişten sonra yapılan yoğun ihracat teşvikleri ve yüksek reel faizle kamunun iç borçlanmaya gitmesinden dolayı borcun daha da yükselmesi gelir dağılımının ciddi şekilde bozulmasının ana sebeplerinden olmuştur.

Tablo 7’de (Bölüm 3.2,s.52) %20’lik gelir gruplarına göre ve Gini katsayılarına göre gelirin dağılımı belirtilmiştir. Tabloda Gini katsayısının 1987 yılından 1994 yılına gelince önemli bir bozulma içerisinde olduğu gözükmektedir. 2000’li yıllarda Gini katsayısında düşüş gerçekleşmiş olsa da bu oran dünyada gelir dağılımının iyi olduğu ülkelerin oranı olan 0,25-0,35 arası orandan yüksek olduğundan dolayı hala gelirin eşitsiz dağıldığı gözükmektedir.

Türkiye’de uygulanan vergi politikaları da gelir dağılımının bozulmasında önemli bir rol oynamıştır. 1985 yılı öncesinde dolaysız vergilerin payı dolaylı vergilere göre daha fazlayken, daha sonraki yıllarda dolaylı vergilerin payının yükselişe geçtiği, dolaysız vergilerde ise düşüş söz konusu olduğu görülmüştür. Bununla beraber servetten alınan vergilerin düşük düzeylerde olması da gelir düzeyi yüksek kesimin lehine gelişen bir durum olmuş, sabit gelirli kesim ile aradaki uçurum gitgide artmıştır.

1980’den sonra özellikle gelirin fonksiyonel dağılımında artan adaletsizlikteki en önemli etken serbestleşme sürecinde uygulanan istikrar politikalarıdır. Ayrıca ücretlerin enflasyon düzeyinin altında artması, dolaylı vergilerin etkinleştirilmesi ve yüksek faiz politikaları gelirin fonksiyonel dağılımının daha da bozulmasına neden olan etkenlerdir.

Türkiye’de gelir dağılımında adaletin sağlanması mutlaka ivedilikle çözülmesi gereken bir sorun haline almıştır. Gelir dağılımında yaşanan adaletsizlik sadece ülkenin ekonomik açıdan sıkıntı yaşaması değil aynı zamanda sosyokültürel ve siyasi açıdan da olumsuzluk yaşamasına fırsat vermektedir. Uygulanan politikaların ilk amacı mali istikrarı sağlamak üzerine kurulduğu için ekonomik kalkınmayı sağlamak ve gelir dağılımında adaletin sağlanması olanağı zayıflamaktadır. Türkiye’nin üretim ve istihdam seviyesini yükseltmek ve ekonomik büyümeyi sağlaması için yatırımları ön planda tutan kamu bütçesinin oluşturulması, gelir dağılımında adaleti sağlaması için de dolaylı vergiler yerine dolaysız vergilerin özendirilmesi ve aynı zamanda servet vergilerine dayanan vergi politikasına gereklilik duyulmaktadır. Aynı zamanda eğitim ve sağlık alanında adaleti sağlayacak politikalara, gelir düzeyi düşük kesimlere yönelik transfer harcamalarının teşvik edilmesi de gelir dağılımında adaletin sağlanmasında ciddi önem arz etmektedir. Aynı zamanda bir ülkenin kalkınması için gereken en önemli unsurlardan birisi ise eğitime ne kadar yatırım yaptığıdır. Türkiye’de bu oran, gelişmiş ülkelerin yapmış olduğu yatırım payının neredeyse yarısı kadardır. Bu yüzden eğitime yatırım teşvik edilmelidir.

Ekonomik istikrar sağlanmadan gelir dağılımında istikrarlı bir iyileşmenin gerçekleşmesi olanaksızdır. Türkiye’de istikrarı bozan en önemli etkenlerden birisi kamu borçlarının fazlalığıdır. Bu problemin dış kaynaklara başvurarak orta ve uzun vadede hallolması pek de mümkün gözükmemektedir. Bu sorunun çözülmesi iç dinamiklerle daha da olası görünebilir. Burada önemli olan unsurlardan birisi de piyasa ekonomisi kuralları içerisinde kalarak problemin çözülmeye çalışılmasıdır. Kamunun vergi geliri harcama dengesini sağlayarak soruna bir çözüm bulması lazımdır. Aynı zamanda sıkı para ve maliye politikalarıyla reel bir harcama disipliniyle rahatlama gerçekleşebilir. Burada ciddi önem arz eden konu ise reel faizlerin mantıklı bir düzeye düşürülmesi olacaktır. Ekonomik istikrarın sağlanmasıyla beraber istikrarlı bir büyüme eğilimine girilmesi uzun dönemde gelir dağılımında adaletli bir ortam oluşacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C. Vural, İstiklal. 2002, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Hak İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara.
- Akyüz, Yılmaz. 1977, **Sermaye, Büyüme, Bölüşüm**, AÜ. Yayınları, No:400, Ankara, 1977.
- Altınışik, İsa. Peker, Hasan Sencer. 2008, “Eğitim ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği” **KMU İİBF Dergisi** Yıl:10 S.15 Aralık/2008.
- Artan, Seyfettin. Kalaycı, Cemalettin. 2014, “Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Dışa Açıklık, Demokrasi ve Gelir Dağılımı İlişkisi”, **Sosyal Güvenlik Dergisi**, C.4, S.2, ss.69-88, Temmuz 2014.
- Atamtürk, Burak. 2007, “Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Finansal Serbestleşmenin İç Tasarruflar Üzerine Etkisi”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.23, S.2, ss. 75-89.
- Avcı, Nihal.1988, “Bütçe ve Para Politikalarının Makroekonomik Etkinlikleri”, **Ankara, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü**.
- Avder, Erdoğan. 2006, **Enflasyon ve Etkileri**, Aralık 2006.
- Aykın, H. 2002, **Türkiye’de İç Borçlanma ve Ekonomik Etkileri**, <http://www.mtk.gov.tr/esserler/tibee.doc.>, (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2014).
- Bali, Bülent. Çelen, Mustafa. 2005, **Finansal Piyasalar İle İç Borçlanma Maliyeti İlişkisi: AB Ülkeleri İle Bir Karşılaştırma**, Kaynak: www.marmara.edu.tr/maliyesempozyumu/tebligler/2-3.doc-5 Aralık 2005. , (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2014).
- Balkan, E. Yeldan, E. 2002, “Peripheral Development Under Financial Liberalization: The Turkish Experience”, **The Ravages of Neo-Liberalism**, Ed. Neşecan Balkan, Sungur Savran, Nova Science Publishers, Inc., pp. 39-54.
- Bayar, Fırat. 2010, “Küreselleşme kavramı ve küreselleşme sürecinde Türkiye”, **Uluslararası Ekonomik Sorunlar**, 25-35.

- Baymaz, Handan. **Türkiye’de 1960-1980 Döneminde Siyasal, Sosyal, Ekonomi ve Çalışma İlişkileri Alanlarında Meydana Gelen Değişimler**, ss.1-21. **Kaynak:** http://omerergun.com/yonetim/resimdosyalar/sosyoekonomikgelismeler_sunum_2.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2014).
- Binay, Şükrü. Kunter, Kürşat. 1998, “Türkiye’de Mali Liberalleşmede Merkez Bankası’nın Rolü 1980-1997”, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Araştırma Genel Müdürlüğü, Tartışma Tebliği** No: 9803, Aralık 1998.
- Bozkurt, Veysel. 2000, **Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları** Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Yayını, Yayın No:38, Ankara 2000.
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü**, 2014, **Kaynak:** <http://www.bumko.gov.tr/TR,147/ekonomik-gostergeler.html>, (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2014).
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü**, 2013, “Bütçe Büyüklükleri ve Bütçe Gerçekleşmeleri”, **Kaynak:** <http://www.bumko.gov.tr/TR,4461/butce-gider-gelir-gerceklesmeleri-1924-2012.html>, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2013).
- Bütçe Dünya Dergisi**, “Lorenz Eğrisi”, 2010/2
S.34,<http://iktisatvedunya.blogspot.com.tr/2012/08/lorenz-egrisi.html>
(Erişim Tarihi:15 Kasım 2014).
- Çelik, Mehmet Yunus, 2012, **Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme**.
- Danışoğlu, Çelikel Ayşe. 2007,” Para Krizleri: Türkiye’de Yaşanmış Krizlerin Değerlendirilmesi”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007, (2), 1-11.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)**, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Milli Gelir ve Üretim, (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2014).
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı)**. 2001, “Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele”, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, S.186.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı)**. 1994, Özel İhtisas Komisyonu, Gelir Dağılımı ve Politikaları. Ankara: Yayın No.DPT:2370-ÖİK:436.
- Ensari, Sıddık. ”Son Yirmi Yılda Gelir Dağılımı” **Ekonomik Forum Dergisi**, 15 Nisan 1997, S.20.

- Erbay, Y. 1997, **Kavram Olarak Küreselleşme, Milli Kültürler ve Küreselleşme**. Ankara: Türk Yurdu Yayınları.
- Erdoğan, Savaş. 2004, “1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Gelir Dağılımı”, **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S.8, ss.47-57.
- Ertuna, Özer. 2001, “Ekonomik İstikrar Programı ve Borçlanma Stratejisi”, **Muhasebe Finansman Dergisi**, S.10, Ekim 2001.
- Eser, Kadir. 1993, “Mali Baskı Altındaki Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Finansal Liberalizasyon Politikalarının Etkinliği” **Ekonomik Yaklaşım**, C.4, S.10, 1993.
- Friedman, Thomas. 2004, **Dünya Düzdür**, Boyner Yayınları, 2004.
- Giddens, A. 2000, **Elimizden Kaçıp Giden Dünya**. Alfa Basım Yayınlar, İstanbul.
- Güçlü, Sami. Bilen, Mahmut. 1995, “1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler”, **Yeni Türkiye Dergisi**, S.6, Eylül-Ekim 1995, ss.160-171.
- Güloğlu, Bülent. Altunoğlu, Ender. 2002, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 27, Ekim 2002.
- Gürsel, Seyfettin. Levent, Haluk. Selim, Raziye. Sarıca, Özlem. 2000, “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk, Avrupa Birliği İle Karşılaştırma”, **TÜSİAD Raporu, Yayın No. TÜSİAD-T/2000-12/295**, Aralık 2000.
- Güvenç, Nazım. 1998, **Küreselleşme ve Türkiye**, BDS Yayınları, ss.109-110.
- İçduygu, A. 1995, Çok Kültürlülük, Türkiye Vatandaşlığı Kavramı İçin Toplumsal Bir Zemin. **Ankara: Türkiye Günlüğü Dergisi**, 33, ss.117-126.
- İnce, M. 2001, **Devlet Borçları ve Türkiye**, 6. Baskı, Gazi Kitabevi Başak Ofset, Ankara.
- Kabaklarlı, Esra; Er, Perihan Hazel. 2014, “Türkiye’de Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyümeye Etkisinin Sınır Testi Yaklaşımı İle Analizi”, **Maliye Dergisi**, S.166, Ocak-Haziran 2014.

- Kalkınma Bakanlığı.** “Milli Gelir ve Üretim”, Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx>, (Erişim Tarihi: 24 Mart 2015).
- Kanca, Osman Cenk. 2012, “1950-1960 Arası Türkiye’de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.9, S.19, ss.47-63.
- Karabulut, Gökhan. 2002, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri**, Der Yayınları, Birinci Basım, İstanbul.
- Karakayalı, H. 2002, **Makro Ekonomi**, Emek Matbaası, 4. Baskı, Manisa, 2002.
- Karaman, İ., 1987, “Gelir Dağılımı ve Türkiye’de Yapılan Gelir Dağılımı Çalışmaları 1959-1986”, **DPT**, 51s.
- Karaman, İ., 1995. "Dünya’da ve Türkiye’de Gelir Dağılımı", **Yeni Türkiye Dergisi**, (6), ss. 154-159.
- Kazgan, Gülten. 1997, **Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen, Ne Getiriyor? Ne Götürüyor? Nereye Gidiyor?** , Altın Kitaplar Yayınevi, Birinci Basım, İstanbul.
- Kılıç, Cüneyt. 2012, “Finansal Liberalizasyon Sürecinde Türkiye’nin Sektörel Yapısında Meydana Gelen Değişmeler”, **KAÜ İİBF Dergisi**, C. 3, S. 4, ss. 107-148.
- Konukman, Aziz. Çiftçi, Cemil. 2008, “Küreselleşmenin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkileri”, **Ekonomik Yaklaşım**, C. 19, Özel Sayı, ss.59-83.
- Köse, Salih. 2002, “24 Ocak 1980 ve 5 Nisan 1994 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması”, **Planlama Dergisi**, S. Özel Sayı, ss.119-128, 2002.
- Kubar, Yeşim. 2011, “Bir İktisat Politikası Amacı Olarak Gelir Dağılımı: Türkiye Örneği (1994-2007) Analizi”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.1, S.2, 2011.
- Kuştepelı, Yeşim. Halaç, Umut. 2004,“Türkiye’de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi”, **DEÜ SBE Dergisi**, C.6, S.4.

- Miynat, Mustafa. 2004, **Liberalizasyon Sürecinde İstikrar Politikalarının Gelir Dağılımına Etkisi** Odak Yayın Evi Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- Mutlu, Ayşegül. Çelen, Mustafa. 2012, “ Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Türk Mali Sistemi İçerisindeki Yeri: Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Sonuçları”, **TÜSİAD** Yayın No: TÜSİAD-T/2012-10/532.
- Neumark, Fritz. 1975, **Vergi Politikası**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Ongun Tuba. 1993 “Finansal Globalleşme”, **Ekonomik Yaklaşım**, C. 4, S. 9.
- Onur, Sara. 2005, “Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki”, **ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.1, ss.128-152.
- Oruç, Semiye. 2013, **Finansal Derinleşme, Ekonomik Büyüme ve Türk Finans Sistemi:1990-2010**. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Oyan, Oğuz. 1992, **Dışa Açılma ve Mali Politikalar Türkiye:1980-1989**, V. Yayınları 1992.
- Özbek, Orkun. 2001, **Dünyada ve Türkiye’de Gelir yoksulluğu ve İnsani Yoksulluğun Analizi ve Çözüm Önerileri**, DEÜ, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2001.
- Özel, Hasan Alp. 2011, “Türkiye’de Ticari Serbestleşmenin Tarihi Gelişimi”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi** (6:2), ss.74-92.
- Özgün, Mehmet. **Türkiye Ekonomisi ve Avrupa Birliği**, 03.06.2013.
- Özşahin, Şerife. Finansal Liberalizasyon Politikaları ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi (1989-2004). **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi** C.1, S.1-2, 2010.
- Öztürk, Fevzi. 2013, **Türkiye Ekonomisinin Kırılma Noktası: 24 Ocak İstikrar Kararları**, <http://www.dunyabulteni.net/haberler/244303/turkiye-ekonomisinin-kirilma-noktasi-24-ocak-istikrar-kararlari?aType=pages&do=kunye>, (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2014).

- Öztürk, Şinasi. Nas, Fethi. İçöz, Ergün. 2008, “24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** S. ½, ss.15-32, 2008.
- Öztürk, Yusuf Kemal. Sinan Kuşcu. 2011, “Finansal Serbestleşme: İlk Deneyimler ve Kriz”, **Manas Journals**, C.1, S.49, ss. 10-21.
- Pehlivan, Muhammed Seyid, 2009. **Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği.**
- Pirili Mustafa. 1996, “Finansal Serbestleşme Üzerine”, **Ekonomik Bülten**, 15-21 Nisan 1996.
- Sarı, Yaşar. 2005,“Planlı Kalkınma Dönemlerinden Günümüze Türkiye’deki Gelir Dağılımının Genel Değerlendirmesi”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.2, S.3, ss.17-31.
- Selim, Raziye; Öner Günçavdı; Ayşe Aylin Bayar. 2014, “Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı Eşitsizlikleri: Fonksiyonel Gelir Kaynakları ve Bölgesel Eşitsizlikler”, **TÜSİAD** Yayın No: TÜSİAD-T/2014-06/554.
- Seyidoğlu, Halil. 2003, “Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler; Türkiye Ve Dönüşüm Ekonomileri”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 4 (2) 2003, ss.141-156.
- Şamiloğlu, F., 2001, “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı Üzerine Bir Değerlendirme” **Mali Çözüm, İSMMMO**, 11, ss. 84-93, 2001.
- Şerbetçi, Gamze. 2014, “Türkiye’de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi” **KSÜ İİBF Dergisi**, S.1, 2014, ss.93-116.
- Şimşek, Hayal Ayça. 2007, “Türkiye’de 2000 Sonrasında Uygulanan İstikrar Programlarının Kamu Maliyesine Etkileri”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, 2007, C.44, S.512.
- Tarı, Recep; Kumcu, Funda Sera. 2005, “Türkiye’de İstikrarsız Büyümenin Analizi (1983-2003 Dönemi)”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** (9) 2005/1: 156-179.

- TASAM.** 2006, “Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri”, Kaynak:
http://www.tasam.org/trTR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri,
Erişim Tarihi: 14 Ocak 2015.
- Taş, Seyhan. 2001, **Finansal Liberalizasyon, Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT)** 1994 Özel İhtisas Komisyonu, Gelir Dağılımı ve Politikaları, Ankara: Yayın No. DPT:2370- ÖİK:436.
- TCMB.** 2002, “Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri”, **Kaynak:**
<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kuresel.pdf> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2014).
- Temel, Adil; Kelleci, M. Ali. 1995, “Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımında Gelişmeler (1980-1994)”, **Yeni Türkiye**, S.6, Eylül-Ekim 1995.
- Tiryaki, Tolga. 2002, “Cari İşlemler Hesabına Çeşitli Yaklaşımlar, Sürdürülebilirlik ve Türkiye Örneği”, **Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:8, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası**, Temmuz 2002.
- Tuncer, Hüner. 2006, **Küresel Diplomasi**, Ümit Yayınları, İstanbul, ss.35.
- Turan, Zübeyir. 2005, “Türkiye Ekonomisinde Kasım 2000- Şubat 2001 Krizleri”, **TÜHİS**, Ağustos, 2005. ss. 1-18.
- TÜİK.** “Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı, 2006-2013”
Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>.
- Türk, İ., 2007, **Maliye Politikası Amaçlar-Araçlar ve Çağdaş Bütçe Teorileri**, Turhan Kitabevi Ofset Matbaacılık Tesisleri, 20. Baskı, Ankara, ss.401.
- Ulagay, Osman. 2001, **Küreselleşme Korkusu ve 2001 Krizi**, Timaş Yayınları, ss.38.
- Ulusoy, A., 2003. **Maliye Politikası**, Derya Kitabevi, 2. Baskı, Trabzon, ss.383.
- Uygur, Ercan. 2001, “Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri”, **Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni 2001/1**, <http://www.tek.org.tr>, **7 Nisan 2001.**

- Yeldan, Erinç. 2001, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul, 2001.
- Yeldan, Erinç. 2005, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi, Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Yentürk, Nurhan. 1997, “Finansal Serbestlik ve Makroekonomik Dengeler Üzerindeki Etkileri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, C.8, S.7, 1997.
- Yıldırım, Ali. Doğan, Cem. Topçuoğlu, Abdullah. 2011, “Türkiye’de 1980-2010 Yılları Arasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkinliği Üzerine Bir Analiz”, **Ekonomik Yaklaşım Kongreler Dizisi VII**.
- Yılmaz, Veysel. Merve Tuncay. 2012, “Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C.26,S.3-4.
- Yumuşak, İbrahim Güran. Bilen, Mahmut. 2000, “Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:1, S.1, ss.77-96.

